

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

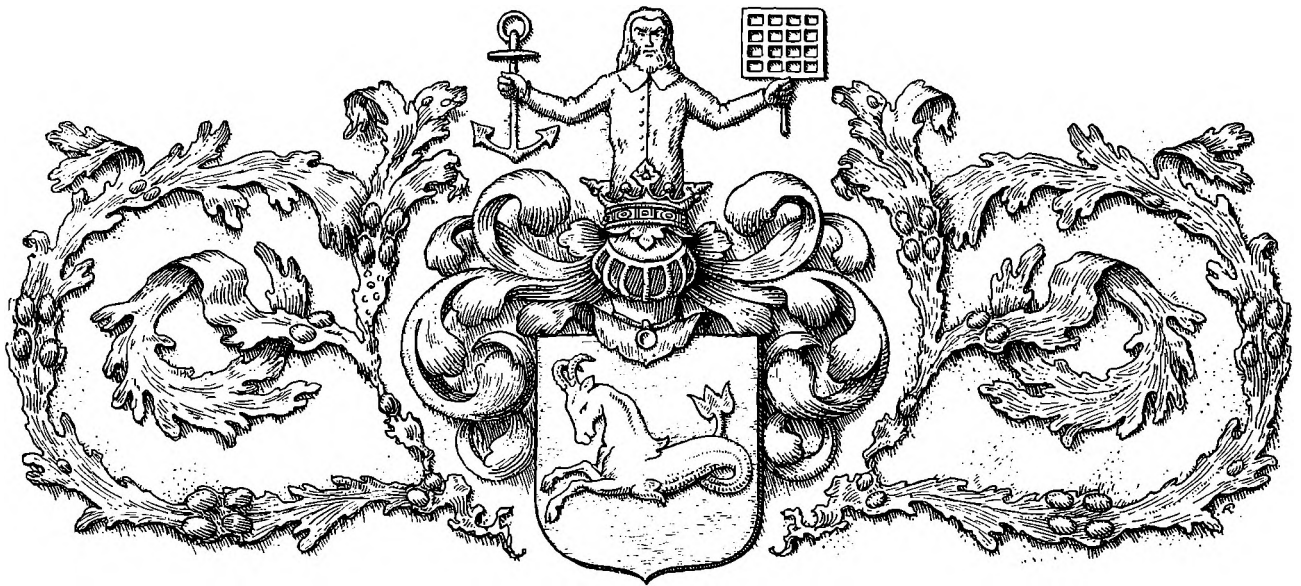
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSKE HERREGAARDE

VED 1920

H E N R I K K O N G S T A D S F O R L A G

GJORSLEV

HOLTUG SOGN, STEVNS HERRED, PRÆSTØ AMT

AF CHR. AXEL JENSEN

PAA Stevns frugtbare Slette, hvor hver lille Højning gjerne kaldes Bjerg, er Gjorslevs mægtige Taarn vel nok det højeste Punkt. Dets Top, hvorfra man paa klare Dage har den herligste Udsigt over Land og Vand helt til København, ses selv viden om, ragende op over Parkens Træer, og nærmer man sig Gaarden gennem den ydre Indkørselsport, møder Blikket atter Taarnet. Over Hovedbygningens Tag og Borggaardens Træer knejser det for Enden af »Bredgade«, som flankeret af lave, maleriske Bindingsværkslænger fører den besøgende gennem Avlsgaarden ind til den indre Borggaard.

Saaledes viser Gjorslev strax og uden Forbehold sin største og mærkværdigste Herlighed, sin mid-

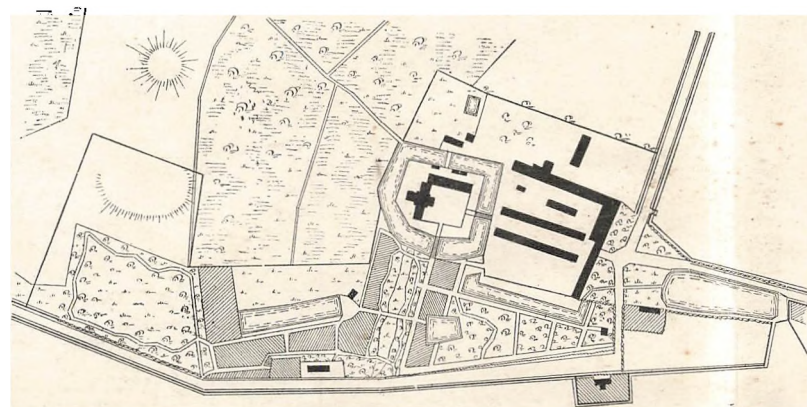
Borggaarden.

Peder Jensen Lodehats Ligsten.

Konturlinjer paa hans Ligsten i Roskilde Domkirke giver os en Forestilling, fortjente sikkert den Yndest, som hans kloge Dronning viste ham, da hun først fik gjort ham til Biskop af Vexiø i Sverige og siden, efter at han selv ved personlig Henvendelse til Paven var bleven forflyttet til Aarhus, fik ham sat paa Roskilde Bispestol, som han beklædte fra 1395 til sin Død 1416. Ikke blot var han Rigens øverste Kansler, som forvarede det store Rigssegl, men desuden var han Dronningens Skriftefader, hendes sikre økonomiske Støtte, af hvem hun i 1401 havde laant ikke mindre end 40000 Mark lybsk. (c. 2 Mill. Kr. i vore Penge), og maaske hendes eneste politiske fortrolige. Og det var Peder Jensen, som efter Margretes Død 1412 næsten med Vold lod Dronningens Lig føre fra Sorø til Roskilde for at bisætte det paa Ærespladsen i Domkirkens Kor.

Om Lodehat og hans nærmeste Forgænger paa Bispestolen har en Mand engang i 15de Aarh. nedskrevet nogle korte Notitser paa en lille Pergamentsseddel, og her nævnes han dels som Stifter af S. Sigfrids Kapel i Domkirkens nordre Taarn, dels som Grundlægger af Gjorslev Borg, »Fundator Castri Gjordsleff«. Bygningen selv yder os den sikreste Stadfæstelse paa denne skrevne Efterretnings Paalidelighed og giver den en ejendommelig Fylde, fordi Peder Jensens Borg ved nøjere Eftersyn viser sig at være et mærkeligt selvstændigt, i sin Komposition maaske enestaaende Bygværk. Planen har Form som et latinsk Kors, der er lagt solret med de tre korte Arme i Nord, Øst og Vest, med den lange Arm i Syd og med et firkantet Midttaarn placeret i Korsskæringen. Taarnet, hvis Murhøjde over Jorden er 25 M., maaler i Kvadrat 11,65 M., alle Korsarmene 10½ M. i Bredden, de korte 10,7 til 11,7 M. og den lange 15,8 M. i Længden. Som det let ses, minder dette Korshus om en latinsk Kirke med Taarn over Korsskæringen, som f. Ex. Ringsted Kirke, hvis Taarnbygning dog er yngre end Gjorslev. Det usædvanlige er, at man har udnyttet og omformet denne Korsplan til verdslig Bygningskunst, og der er Grund til at tro, at dette skyldes en

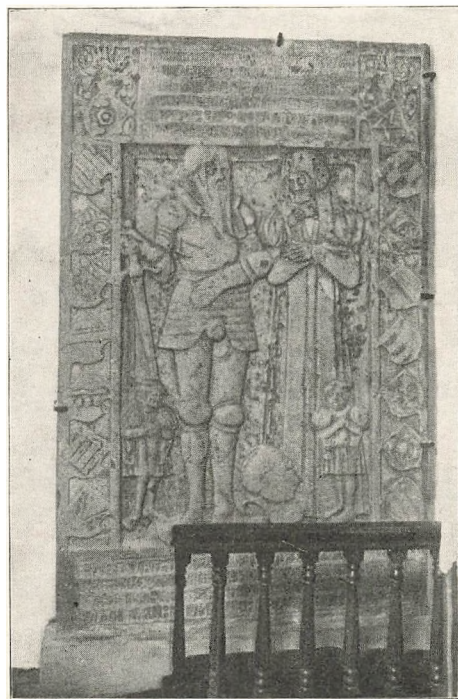

Plan.

delalderlige Bygning. Man undrer sig blot over, at den aldrig har været rigtig værdsat og forstaaet og endnu ikke har faaet sin velfortjente Plads i vort Lands Arkitekturhistorie, men at der tværtimod i Værker som Traps Danmark og Biografisk Lexikon sættes forsigtige Spørgsmaalstegn til Oplysningerne om dens Alder og dens Bygherre. Dunkelt er kun det Kapitel af Gaardens Historie, der ligger forud for Bygningens Opførelse. Ifølge Arild Hvitfeld skal den bekendte Rane Jonsen, Erik Klippings Kammermester og en af de sammensvorne fra Finnerup Lade, have ejet Gjorslev, og meget taler for, at denne Efterretning er rigtig, idet Rani-Ætten var nøje knyttet til Stevns; Kongemorderens Fader var Frænde og Ven af Herremanden paa det nære Kalveris (Karise), og flere af hans Slægt hviler i Varpelev Kirke. Hvorledes Godsets Skæbne efter hans Fredløshedsdom og Død er blevet, vides ikke sikkert, og har Kronen konfiskeret det som andet Ransgods, har det ialfald ikke beholdt det længe. Thi senere i Middelalderen var Gjorslev stedse i gejstlig Eje, og lige saa sikkert det er, at Fogediet »Giordsleff« nævnes paa første Side i Roskildebispens Jordebog fra 1370'erne, og at den indtil Reformationen vedblev at være Bispestolens faste Borg, lige saa vist er det ogsaa, at den ældste og betydeligste Del af den endnu staaende Hovedbygning er opført af Dronning Margretes trofaste Ven og Raadgiver Peder Jensen af en Slægt, der efter sit talende Vaabenmærke kaldes Lodehat. Denne Prælat, om hvis grimme, men karakterfuldt markerede Ansigt de indridsede

original Idé, enten den nu er undfanget af Bygherren eller Bygmesteren. Selv i Udlandet synes der kun at findes fjærne og svage Paralleller til Gjorslevs »Korshus«, og næppe noget af de Exempler, som lod sig nævne, kan mistænkes for at have tjent Lodehat som Forbillede.

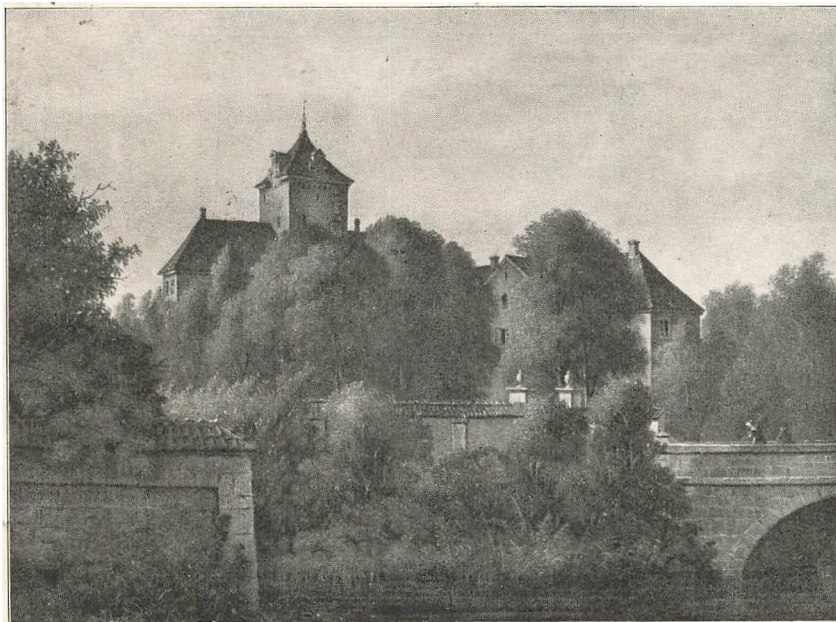
Efter den gængse, men kun halvvejs rigtige Fremstilling af Borgarkitekturens Udvikling vilde det være fristende at tænke sig, at Gjorslevs bygningshistoriske Kærne var det store Midttaarn, at dette i Lighed med saa mange udenlandske Donjoner var rejst som en enligt staaende Bygning, og at Korsfløjene senere var tilføjede, da Pladsen blev for snæver i Taarnet. Men denne Mulighed maa absolut forkastes, naar man nøjere gennemgaar de bevarede Mure. De er byggede paa samme Tid og i een Støbning, aldeles overvejende af savede Limstenskvadre hentede fra den nære Stevns Klint. Af dette Materiale er alle Bygningens oprindelige Yderdetaljer udførte, og kun hist og her er der mellem de hvide Kridtkvadre blandet Striber af røde Munkesten, der kan følges ubrudte paa Korsfløjene og omkring de mellem dem synlige Taarnhjørner. Overkalkning og gennemgribende Ændringer især af de oprindelige Vinduesforhold har iøvrigt berøvet Korsarmene deres middelalderlige Enkeltheder, og ikke et eneste af de oprindelige Stue- og Salsvinduer er bevaret i aaben Stand, men saa meget mere har det indre og Taarnet at fortælle om Bygningens første Tid. Fuldstændigst bevaret staar Kælderen, hvis forskellige Dele alle, med Undtagelse af det nu jordfyldte Rum under den østre Korsarm, er dækkede med de oprindelige gotiske, af Munkesten byggede Krydshvælv; i søndre Korsarmskælder findes ialt sex Hvælv hvilende paa murede Piller, medens nordre og vestre Korsarm hver har fire Hvælvinger støttede af romanske Granitsøjler med Trapezkapitæler, som sikkert maa være hentede fra en eller anden ombygget, tidligmiddelalderlig Kirke. Ogsaa Taarnkælderen, hvori man kommer ind gennem de oprindelige Døre, og som har bevaret sine smalle, lange, skraat gennem Hjørnerne løbende Vinduer, er firdelt, men den nordøstre Fjerdedel er afskildret fra de tre andre Hvælvinger med svære Skillemure og har tjent to vidt forskellige Formaal. Efter de senere Aars Undersøgelser har det vist sig, at man fra dette Rum under en lavspændt Bue umiddelbart over de raa Grundsten kan naa ind i et smalt, højt Hulrum i selve Murtykkelsen, der atter staar i Forbindelse med en firkantet, lodret Murkanal, eller med andre Ord, det har været Samlebrønd for Taarnets Latrinaer. Men baaret af det stigende Hvælv, som har lukket over dette typisk sentmiddelalderlige Løsning af Renovations-

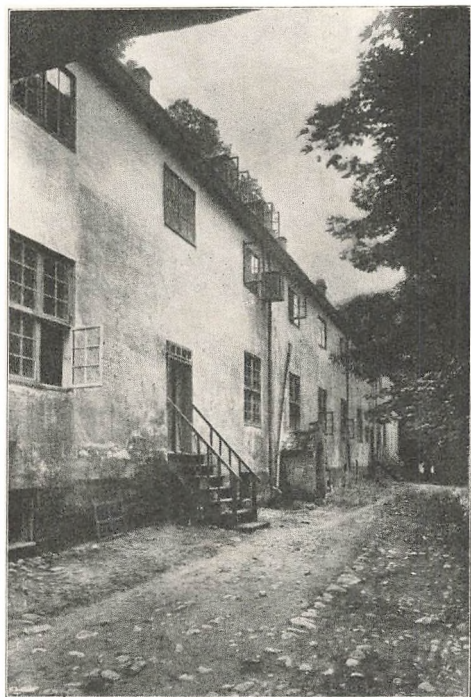
Peder Svaves Ligsten.

problemet, har der desuden været en efter Datidens Forhold usædvanlig bred og anselig Trappe med Munkestenstrin, der nu er ødelagt og lukket, men som oprindelig har ført fra Kælderen op i Taarnets Stueetage.

Stuen har været Borgens anseeligste Stokværk, rummende store og pragtfulde Sale. I Taarnet findes den saakaldte »Kuppelsal«, overdækket med et ottedelt Krydshvælv, som ved Hjælperibber er blevet et Slags Nethvælv, og som i Skæringspunkterne af de elegant gotisk profilerede Ribber er prydet med cirkelformede Slutsten, i hvis Kridtstensskiver der er udhugget Vaabenskjolde. Fra Kuppelsalen har smalle, lave, tæt ved

Gjorslev. Maleri fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

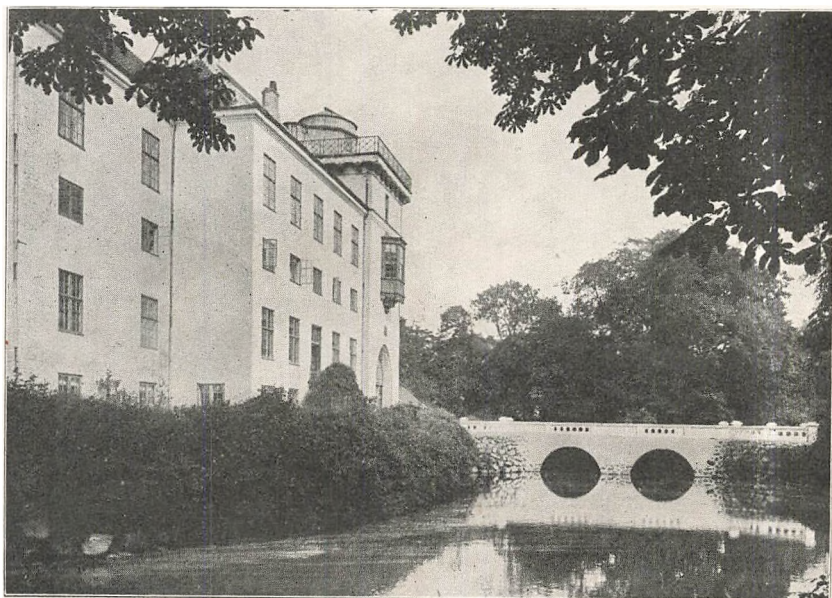

Nordsiden af nordre Fløj.

Rummets Hjørner anbragte Døre, der endnu delvis er bevarede som Nicher i Taarnmurenes vældige Tykkelse (2,2 M. = 3½ Al.), ført ud i Korsarmssalene, af hvilke den nordre, Pillesalen, er den bedst bevarede. Den har ligesom Kælderen nedenunder fire Krydshvælv, men med Profiler og Slutsten som Kuppelen og hvilende paa en høj Midtsøjle med rundt Granitskæft. En oprindelig ganske lignende, men nu nybygget Sal findes i venstre Korsarm, og selv om Hvælvingerne i østre og søndre Korsarm forlængst er nedtagne, er der dog ingen Grund til at tvivle om, at de har eksisteret; et Vidnesbyrd herom er, at der som Afvisersten er fundet to samhørende Stykker og et Fragment af ottekantede Granitpiller, som i Maal svarer til Nordsalens Søjle. Den lange Korsarm har sikkert ligesom Kælderen haft sex Krydshvælv, og adskilligt tyder paa, at dette Rum ikke blot har været det største, men ogsaa det fornemste i hele Borgen. I Sydfløjen er der nemlig ved de sidste Aars Undersøgelser fremdraget (og atter tildækket) Rester af et meget anseligt spidsbuet Østvindue med rige Kridtstensprofiler og omgivet af en usædvanlig stor Blending, Former, der sikkert ikke har forekommet andetsteds paa Borgen, og som gør det meget sandsynligt, at Alteret i Bispens Borgkapel har haft sin Plads indenfor dette Vindue. »Kuppelsalen« faar endnu, næsten ganske som oprindeligt, sit

dæmpede, ejendommelige Lys gennem smalle dybe Hjørnevinduer, der er lidt større end de tilsvarende Kældervinduer, men kun en kort Tid af Dagen lader en lang, smal Solstribe skinne dybere ind i Rummet. Pillesalene har sikkert haft højtsiddende, fladbuede Vinduer af lignende Form og Størrelse som de, der nu ses i den østre Pillesals Flankemure.

En nøjere Gennemgang af de nysnævnte, i Kridt udskaarne Slutstensvaaben stadfæster, at der har været Hvælvinger overalt i Stueetagen. Øverst i »Kuppelen«, over Korsskæringens Centralpunkt, findes Lunde Ærkebispedømmes Laurentiusrist, og rundt om dette er grupperet Slesvig Stifts krydslagte Petrusnøgler, Odense Stifts Kors samt to andre Mærker, et Lam med Sejersfane (som Symbol for Kristus) og en Nymaane, der maaske kan bestemmes som Aarhus og Børglums Stiftsmærker. Men det ses let, at Serien er ufuldstændig; man savner ikke blot Viborg og Ribe Stiftsvaaben, men ogsaa selve Roskilde Stifts nøglesmykkede Kors. Og selv om ikke alle de bevarede eller (for Vestfløjens Vedkommende) efter gamle Tegninger kendte Vaaben lader sig bestemme, kan de dog kun afhjælpe Manglen for Ribes Vedkommende; idet de ellers tilhører en anden Serie og sikkert maa gælde Medlemmer af Roskilde Domkapitel. Et af Vaabnene i Nordfløjen henviser til Lodehats Forgænger Niels Jepsen Ulfeld, et andet til Nicles Jacobsen Lunge (Kannik og 1401 Ærke-degn), et tredje til Domprovsten Kristiern (fra 1418 Bisp i Ribe), og et bevaret, men nedtaget Vaaben fra Vestfløjen, hvor ogsaa selve Lodehatvaabnet havde Plads, passer til Roskildekanniken Henricus Johannis af Ledøje. Sikkert fordi Kapitelmedlemmernes Vaabenmærker langt fra alle kendes, er der to Tegn, som ikke lader sig forklare med Vished, det ene et Hjortehoved med Krucifix mellem Vjerne, det andet en vinget Grif som den, der førtes af Lodehats samtidige Kollega i Ribe, Biskop Eskil. Men disse Mangler formindsker ikke Betydningen af Vaabenforklaringerne, hvormed Heral-

Sydfløjen.

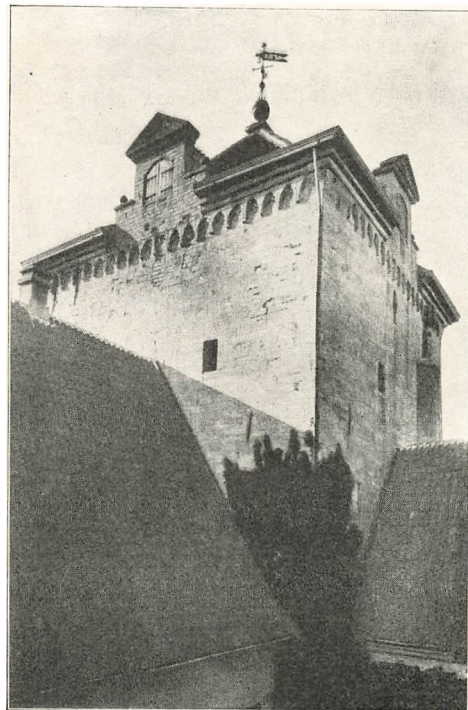
dikken paa den tilforladeligste Maade stadfæster vore bygningshistoriske lagttagelser.

Naar Gaardens middelalderlige Beboere fra Stuens store Sale skulde op i de øvre Stokværk, kunde de ikke betjene sig af den nuværende Trappe i østlige Korsarm, men de maatte passere en i Taarnmuren indrettet, snæver Vindeltrappe af Munkesten med Kridtstensspindel, blot en Smule aneligere end de Trapper, vi alle kender fra vore gamle Kirketaarne. Indtil de seneste Aar har dette Trappeparti staaet lukket ved Tilmuring, spærret af nedstyrtet Murgrus og ganske glemt, men nu er Trinene atter genfundne og istandsatte, saa at de naar op til det mindre anelige øvre Stokværk, om hvis gamle Tilstand der for Tiden kun kan oplyses, at Gulvet har ligget adskilligt lavere end det nuværende. Oprindelig har Vindeltrappen ført helt op til Toppen af Taarnet, men i Tidernes Løb er Trinene styrtede ned, saa at vi nu maa nøjes med at kigge op gennem den hule Trappecylinder og i Stedet følge de nyere Træstiger opad gennem Taarnet, der foruden Kælder, Stue og Salsetage endnu tæller fire Stokværk samt Tagetagen. De Dele af Taarnmurene, som rager op over Side-skibenes Tage, er forbavsende vel bevarede. Femte og sjette Stokværk har endnu sine oprindelige, for Buer og Ambrøster afpassede Skydeskaar, medens Bøsseskaarene i syvende Stokværk sikkert er senere omdannede, og udadtil staaer den af Ælde graanede Kridtsten endnu fuldt modstandsdygtig mod Vejr og Vind, endda det lethandlelige Materiale har tilladt en efter danske Forhold enestaaende rig Udsmykning. Vindeltrappen, der viser sig heroppe som en tresidet Udbygning, krones øverst af en Mariafigur, staaende under en gotisk Baldakin, alt udarbejdet i Kridtstenen, og selv om Jesusbarnet er forsvundet og den hellige Jomfrus Hovede fornyet af Træ, viser Klædebonnets Behandling dog tydeligt 1300'ernes elegante Foldekast. Ogsaa den oprindelige Gesimsfrise, en Række af Spidsbuer, er bevaret, hvorimod Tagværket og Gavlkvistene er af yngre Oprindelse. Formodentlig maa Taarnet oprindelig tænkes afsluttet med Murtinder og fladt Tag, medens der over Korsarmenes Endemure sikkert har rejst sig blandingssmykkede Trappegavle.

Helt uden Fantasiens Hjælp er det umuligt at forestille sig Gjorslevs oprindelige Udseende, men sammenlignet med, hvad der ellers er levnet af verdslige Middelaldersbygninger herhjemme, er det dog imponerende, hvor meget der er bevaret, og det er næppe for dristigt at fastslaa, at Gjorslevs Korshus ikke blot er den største danske Kridtstensbygning, men i det hele den ejendommeligste og bedst bevarede

Prøve paa gotisk Profanarkitektur indenfor Danmarks nuværende Grænser.

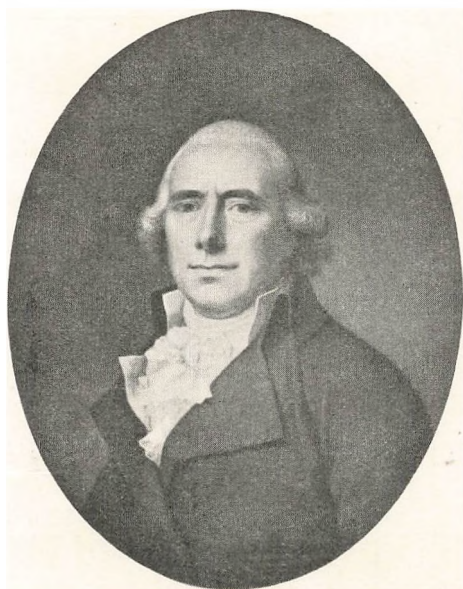
Typisk for sin Tids Herregaardsbygninger har Gjorslev naturligvis ikke været. Tværtimod, dens faste Mure og dens store lyse Sale har været vidt forskellige fra en almindelig samtidig Adelsborg med et enkelt Stenhus eller med straaetækte Bindingsværksbygninger. Hvad Størrelsen angaar, taaler dens Midttaarn at sammenlignes med de aneligste Borgtaarne herhjemme; i Grundareal overgaar det baade Taarnene paa Korsør, Nyborg, Kalø, svarer ret nøje til Manteltaarnet paa Hammershus og er kun lidet mindre end Kärnan i Helsingborg og Blaataarn paa

Peder Lodehats Taarn.

Gjorslev set fra Vest.

Jacob Brønnum Scavenius.
† 1820.

Københavns Slot, og i Højden finder det kun sin Overmand i Helsingborg (32 Meter). Men selv med disse store Fæstningsslotte kan den ikke ret sammenstilles. Ikke for intet er Gjorslev rejst af en rigstro Prælat, som ikke har haft Anledning til at bryde sin Dronnings Forbud mod at bygge befæstede Borge. Selv om Planen ikke har været helt daarlig i fortifikatorisk Henseende, og selv om Tag og Taarn har ladet sig besætte med Bueskytter, vidner det store spidsbuede Stuevindue dog om Borgherrens Tryghed, og med sin kunstnerisk gennemtænkte, sluttede Helhedsplan er Gjorslev mere Slot og mindre Fæstning end nogen af den senere Middelalders Borge.

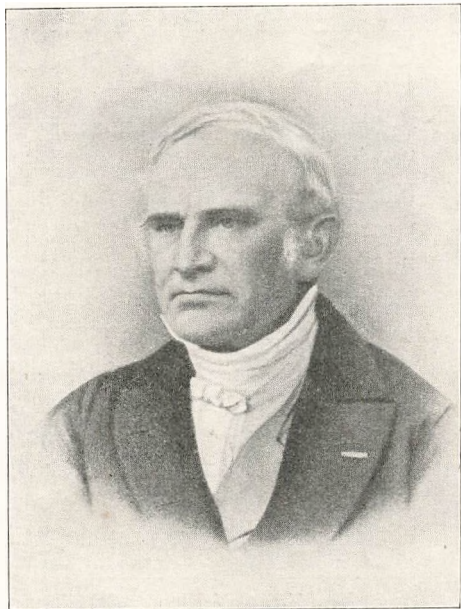
Endnu aneligere har Bygningen oprindelig virket, fordi det omgivende Terræn har ligget adskilligt lavere end nu. Ved Gravninger paa Gaardspladsen har man kunnet konstatere, at Jordsmonnet i Tidens Løb har hævet sig mindst en Meter, og helt nede i en Dybde af to Meter er der i dyndet Ler truffet smaa nedrammede Egepæle, som maaske giver os en lille Antydning om Karakteren af de ældste Bygninger paa Gaarden før Lodehats Tid. Om selve Husets middelalderlige Omgivelser kan der ellers intet sikkert oplyses; om Gravene har haft deres nuværende Form (se

Planen S. 2), eller om de har sluttet sig nærmere om Korshuset, maa man lade staa hen; men sandsynligvis er det først senere Tider, der har givet nogle af Hjørnerne rette Vinkler.

De første to Aarhundreder efter Peder Jensen Lodehat har næppe ændret meget i Gaardens Ydre. Bygningens Storladenhed har som økonomisk Grundlag haft Roskildebispens hele Magtstilling som Kirkefyrste og Jorddrot, ikke selve Gaardens Jordtilliggende, der efter Nutidsforhold kun var ringe. Ifølge den ovennævnte Jordebog, hvis Notitser om Gjorslev er gengivne i Facsimile i Danmarks Riges Historie II, S. 622, laa der under Gjorslev ialt 12 Bol Jord. Halvdelen heraf havde dannet den gamle Bondeby, som gav Hovedgaarden sit Navn, og hvoraf 3 Bol blev drevne som Hovedgaardsjord, medens der paa de andre 3 Bol Jord sad 20 Landboer og nogle Gaardsæder, foruden at der fandtes en Vejrmølle nær Byen. Resten var spredt Bøndergods rundt om paa Stevns, især i Holtug og Lillehedinge. Endnu da Kronen paa Reformationstiden havde brudt Prælatvælden og inddraget Bispegodset, og da Christian 3 1540 skænkede Gjorslev til sin trofaste Mand Peder Svane, havde Godsforholdene ikke ændret sig i væsentlig Grad. Bøndergodset blev vel betydeligt forøget, især med 29 Gaarde i Magleby, saaledes at det nu foruden 12 Ødegaarde talte 74 Bondegaarde. Men denne Godsmængde har dog helt og holdent sin Oprindelse fra Bispestolens Stevns'ske Strøgods og nævnes allerede i Jordebogen, med hvis Oplysninger Skødet ogsaa stemmer overens

derved, at begge nævner Gjorslev By Side om Side med Hovedgaarden.

Ved sin Overtagelse af Gjorslev maatte Peder Svave, en Pommeraner, der som Huslærer i den kongelige Familie og som en »svindig, velbeslagen og politisk Mand« havde forstaaet at gøre sig nyttig i diplomatiske og religiøse Spørgsmaal, forpligte sig til at blive boende i Danmark og tage en dansk Jomfru til Ægte, og Ligstenen over ham og hans Hustru Else Mouridsdatter Skave i Sognekirken Holtug er

Peder Brønnum Scavenius. † 1868.

Charlotte Sofie Scavenius, f. Meincke. † 1898.

endnu et synligt Vidnesbyrd om, at han ikke sad denne Forpligtelse overhørig. Paa selve Gaarden har han kun efterladt sig et lille, godt gemt og hidtil upaaagtet Minde, en Rest af en Kaminoverligger i et lille Rum, der slutter sig til den gamle Dør i Taarnmuren Nord for Kuppelsalen; paa Kridtstenen har man under mange Hvidtelag fremdraget en Stump Relief med Svaveslægtens Vaabenmærke. Muligvis kan ogsaa den kølbuesvungne Døroverligger i samme Rum og de store Bøsseskydeskaar øverst i Taarnet henføres til ham. Men i det hele og store maa Bispeborgen, der var forud for sin egen Tid, have tilfredsstillet Renæssancens Krav til Boligens Udstyr, og først oppe i Kristian 4's Tid begyndte en ny Vækst af Gaard og Gods. Den berejste og lærde Kansler Just Høg til Vang, Sorø Akademis Hofmester, som købte Gjorslev af Peder Svaves Udarvinger 1630 og ejede Gaarden til sin Død 1646, udvidede Hovedgaardsmarken ved at nedlægge nogle af de smaa Gaarde i Gjorslev By, begyndte at afrunde Bøndergodset ved Mageskifte med Kronen og tænkte paa at erhverve hele Søholm, den gamle Adelsgaard i Nabosognet Magleby, og i god Overensstemmelse med Godsets Udvikling voksede nu ogsaa Gaardens Bygninger. If. Weinwicks Beskrivelse af Stevns har Just Høg 1638 bygget Hovedbygningens nordre Sidefløj, der i sin nuværende Stand er en lidet karakteristisk Bygning af Kridtsten og bortset fra de tøndehvælvede Kældere sikkert er æn-

Else Scavenius, f. Hauxthausen.

Frederik Scavenius.

dret og omformet i 18de Aarh., og samme Aarstal tilligemed Bygherrens og hans Hustrus Navnetræk har i Jernankre været opsat paa Gavlen af Avlsgaardens store Ladebygning, hvis grundmurede Langmure med skydeskaarsagtige Trækhuller endnu er bevarede.

Med Sønnen Stygge Høg afbrødes for en Tid denne Udvikling henimod Stordrift. Knap en halv Snes Aar efter Faderens Død var han saa forgældet, at Kreditorerne maatte nedsætte deres Fordringer med 14 Skil. paa hver Rigsdaler for at kunne tilfredsstilles af hans Gods. Hans Broder Just Justesen og hans Svoger fik udlagt Størstedelen af Godset og solgte det 1664 igen til Jokum Irgens af Vestervig. Hermed gled da Gjorslev, kun fire Aar efter Adelsvældens politiske Krak, ud af den gamle Adels Hænder og hvirvledes nu ind i Datidens vildeste Spekulation. Thi Spekulant var Godsets nye Ejer, den holstenske Mediciner med Familienavnet Jürgens, der som Kristian 4's Kammertjener fandt Afløb for sine merkantile Tilbøjeligheder ved Erhvervelse af de norske Bjergværker, drev Forretninger med Røraaskobberet i Amsterdam, ægtede en rig og dygtig Hollænderinde, Cornelia Bickers, og førte pragtfuldt Hus baade paa Kristianshavn og i Amsterdam, hvor han 1662 kunde modtage Kronprinsen med de største Depenser. Som adskillige af sine ligesindede Samtidige blev han gennem sine store Forstrækninger til Kronen, især ydede under Svenskekrigen, Kongens Kreditor og fik sine Fordringer godtgjorde ved Jordegods, først Vestervig, siden foruden norske Godser 1664 alt Kronens, Roskilde Kapitels og Sorø Akademis Gods i Stevns, ialt c. 1125 Td. Hartkorn til en Værdi af 56,218 Rd. (50 Rd. pr. Td. Hartkorn), og alt dette Gods, hvoribl. det gamle Højstrup, forenede han nu med Gjorslev, hvor han fortsatte Just Høgs afbrudte Planer

Kælderhvelvingen.

Godsets Værdi, naar det beregnedes til 45 Rd. pr. Td. Hartkorn Hovedgaardstaxt og 40—45 Rd. pr. Td. besat og øde Bondegods. Men denne Vurdering var utvivlsom for høj, og under alle Omstændigheder skyndte Schardinellerne sig at afhænde Godset, selv om de tabte hele Rentebeløbet og kun reddede Hovedsummen.

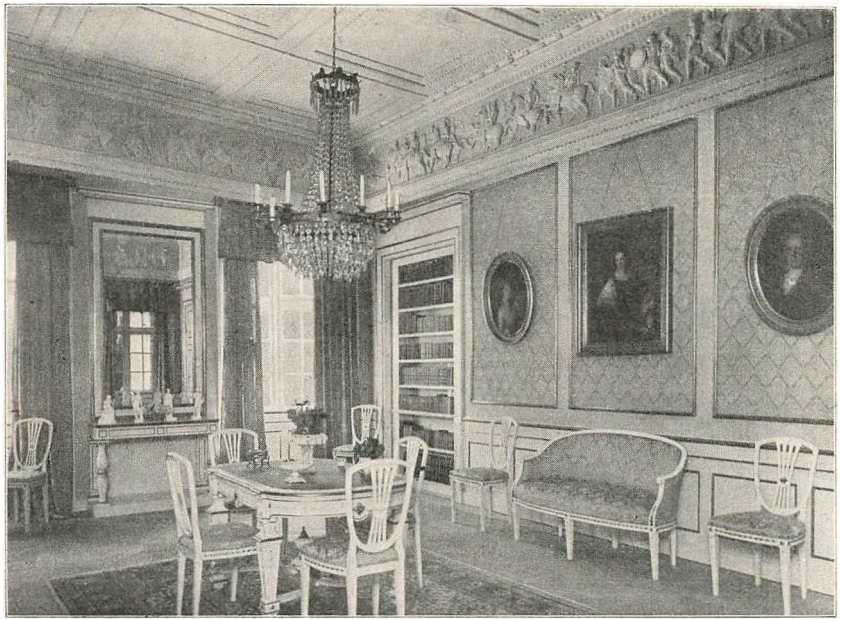
Ved Afhændelsen 1679, da den regerende Dronning Charlotte Amalie blev Gjorslevs Ejer, ansattes Gaardens gamle Hovedgaardstakst til 96 Td. Hartkorn, Just Høgs Forbedringer fra Gjorslev By til 36 Td. Hartk. og Jokum Irgens sidste Inddragning til 5 Td., med Skovskyld ialt 139 Tdr. $\frac{1}{2}$ Skp., medens Bøndergodsets Hartkorn ansattes til 1183 Td. Dronningen, hvis Handlekraft og praktiske Dygtighed fandt Afløb i hendes Godsejerinteresser, førte Godsarealets Udvikling videre i ret kraftig Tempo. Som bekendt samlede hun sig betydelige Jordejendomme, netop paa og ved Stevns, idet hun 1680 købte Søholm, 1689 Erikstrup og 1694 Vemmetofte, og af denne hendes praktiske Godsinteresse kom Gjorslev i høj Grad til at nyde godt. Fra hendes Tid har den med Undtagelse af nogle faa Aar været forenet med Søholm og Erikstrup, af hvilke den førstnævnte Gaard endnu hører under Gjorslev. Selve Hovedgaardstaksten forøgedes bl. a. med 20 Tdr. Hartkorn af Sørup Jorder og to af Dronningens syv stevnske Kirketiender, saaledes at den efter hendes Død beløb sig til lidt over 200 Tdr. Hun synes gerne at have opholdt sig paa Gjorslev, som hun selv skriver i Aaret 1700, »pour changer d'air«, og ifølge Danske Atlas plantede hun de Lindetræer, der flankerer Hovedtrappen; med Rette fremhæves allerede dengang Borggaardens Lindetræer, hvis mægtige Kroner endnu præger Gaardinteriøret. Maaske har hun i det hele givet Borggaarden sin Form ved at rejse Brystværnsmuren med de smaa Bøsseskydeskaar og de Indkørslen flankerende Murpiller, og meget tyder paa, at hun ogsaa har iværksat den første større Modernisering af det middelalderlige Korshus, har indrettet den østlige Korsfløj til Trappehus og prydet Kuppelsalen med nye Portaler. Over den nuværende Hovedindgangsdør, en enkel Portal i nyklassisk Stil fra Tiden ved Aar 1800, ser man Dronningens kongekronede Navnetræk og Aarstallet 1706, men de beskedne, lidt iøjnefaldende Tegn er af spinkelt Metalblik, som umuligt vilde have kunnet holde sig i fri Luft et Par Aarhundreder og sikkert er sømmet paa Stenen i ret ny Tid. Selve den nydelige Korsfløjsfacade, der ligesom den gamle Borg er bygget af Kridtsten, bærer da ogsaa et noget ældre Stilpræg end det nævnte Aarstal.

og 1664 nedlagde de sidste spar-somme Rester af Bondebyen, der var skrumpet ind til to smaa Gaarde og et Boelsted. Jokum Irgens naaede Aaret før sin Død at blive nobiliteret, men allerede forinden var hans Stjerne i Tilbagegang; de norske Bjergværksarbejdere, der ikke fik deres Løn, gjorde Revolte, og de store Jordegodser slugte hans Penge. Han maatte laane og sætte i Pant, og et Par Aar efter hans Død blev det pantsatte Gjorslev ifølge Højesteretsdom udlagt til hans hollandske Hovedkreditor, Handelshuset Scharadinell i Amsterdam, for en Fordring paa 40000 Rd. Hovedstol og henimod 26000 Rd. resterende Renter, omtrentlig svarende til

Nordre Pillesal.

Den erindrer i hele sin Komposition om et nederlandsk Borgerhus med højt opragende Kvistgavl, og af hjemlige Bygværker minder dens noget famlende Behandling af den italiensk-hollandske Barokklassisismes Regularitet og Symmetri mest om den danske Enevældes sparsomme ældste Arkitektur. Facaden, som ikke svarer til Gaardens andre Etagedelinger, har sikkert sin praktiske Begrundelse i den bagved liggende Trappe, der selv virker som et ejendommeligt, noget usikkert Førsteforsøg paa at konstruere en italiensk Trappe med lige Løb. Trappeløbene hviler paa et System af Murpiller og Fladbuer, der støttes af Kridtstenskonsoller med bruskbarokke

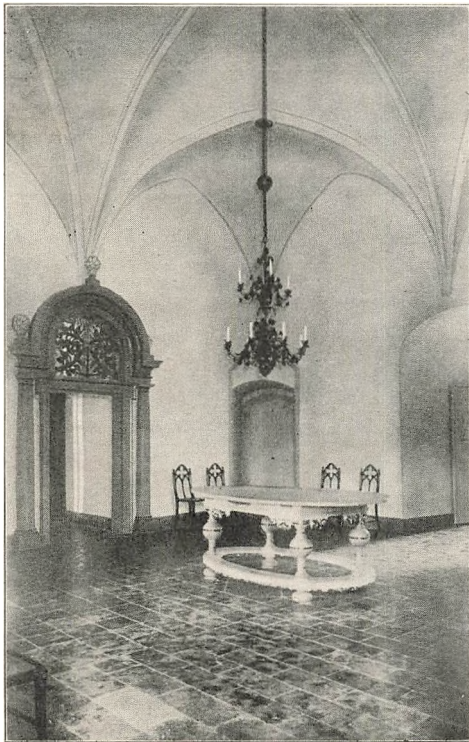

Alexandersalen.

Masker, og selve Trinene er af svære Egeplanker. Forestiller man sig det Besvær, som det maa have voldt Datidens Modedamer at passere den trange middelalderlige Vindeltrappe, forstaar man, at Gjorslev vel kunde indbyde til Experimenter med de nyere Trappekonstruktioner. I naturlig Sammenhæng med Trappen maa man ogsaa se Ændringerne i Stueetagens Sale, der ligeledes gik i Retning af det pompøst repræsentative. Man har ofret de smaa, skævtstidende middelalderlige Dørsteder og til Gengæld gennembrudt store Døre midt i Væggene, omgivne af storladne marmormalede Kridtstensportaler, i hvis rundede Frontespicer der er indsat et Trægitterværk med et Anker ophængt mellem krydslagte Grene. Tre af disse Portaler er bevarede i Kuppelsalen, hvor der desuden staar et anseligt Bord fra samme Tid, Overparten af en fjerde findes i den nordre Sal, og en femte Portal med Træchambranler og udskaarne Frugtguirlander vender mod søndre Korsarm. Intet Vaaben eller Aarstal røber disse Barokarbejders nøjagtige Alder, og da Charlotte Amalie ellers ikke viste større Interesse for sine Gaardes Hovedbygninger, tør den

Mulighed næppe udelukkes, at de naar tilbage til den pragtelser Irgens' Tid. Men oppe i en af Taarnvindetrappens tilmurede Døre er der dog fundet en Kridtsten af tilsvarende Arbejde og med Farver, der stemmer med Portalernes ældste Staffering, og herpaa har der været malet et nu udvisket, kongekronet Navnetræk.

Da Dronning Charlotte Amalies Børn efter hendes Død 1714 skiftede Moderens Godser mellem sig, tilfaldt Gjorslev (med Erikstrup) Prinsesse Sophie Hedevig, og hvor kort Tid hun end beholdt Ejendommen, har ogsaa hun foretaget Byggearbejder, idet hun lod indrette Korsbygningen til Beboelse baade for sig selv og for sin Broder, Prins Carl, og næsten helt ombyggede Just Høgs Nordfløj. I et Brev af 28/6 1715 taler Bygmester J.C. Ernst om Fugtigheden i de nye Mure i Korsbygningen paa Gjorslev, hvorved han sandsynligvis sigter til nu nedtagne Skillerum i Pillesalene, der en Tid var delte i mindre Kamre. Spisegemakket var i søndre Korsarm, Prinsessens tre Logementer i vestre og Prins Carls Værelser i nordre Korsarm. Allerede Februar 1716 ordnedes imidlertid et Mageskifte, hvorved Kong Frederik 4 blev Ejer af Gjorslev, Søholm og Erikstrup, medens Højstrup fra nu af kom til at følge med Vemmetofte. Et Brev fra Prinsessens Godsinspektør giver os et levende Billede af den travle og arbejdsomme Konges Besøg paa sin nye Ejendom, hvorledes han tog alle Logementerne i det store Hus i Øjesyn,

Kuppelsalen.

Forstue mod Haven.

kom ikke til at bestaa længe, og allerede 1743 solgte hans Efterfølger Gjorslev for 60000 Rd. til Christian Lintrup, af en agerdyrkende og handlende Bonde- og Borgerslægt fra Lendrup ved Løgstør, hvor han fødtes i Aaret 1703.

For anden Gang kom Godset nu i en borgerlig født Handelsmands Hænder, men den nye Ejer var af ganske anden Støbning end Jokum Irgens, og den store Formue, han havde tjent som Supercargo i den ostindiske Handel, kom paa mange Maader Gjorslev til Gode. Lintrup, der 1756 optoges i Adelsstanden under Navnet Lindencrone, og blev Etatsraad, har sikkert reddet Bygningen fra Forfald. Foruden Kridtstensbroen over Graven stammer Taarnets nuværende Pyramidetag med de karakteristiske Kvistgavle fra hans Tid, idet han og hans Hustru Mette Holmsteds, slyngede Navneciffre er udhuggede i en Kridsten under en af Gavllugerne; paa alle Korsarmene har han fornyet Gesimsen og desuden sikkert givet Tagværket en grundig Reparation, hvorved de oprindelige Spidsgavle formodentlig erstattedes med de Valmgavle, der endnu sammen med Taarntaget bestemmer Gjorslevs Tagsilhuet. Ifølge Godsets Brevbog blev Taget istandsat 1742 og Vinduerne i stort Omfang fornyede 1753. At han efter alt at dømme desuden har ofret Sydfløjens, endnu i 1716 bevarede Hvælv til Fordel for en lav Indskudsetage, kan ikke forbavse. Naar man erindrer, hvor minimal Rokokotidens Interesse for middelalderlig Arkitektur var, undrer man sig snarere over, at Lindencrone dog synes at have haft nogen Forstaaelse af Taarnets høje Rejsning og Stedets historiske Karakter, som mindedes ved, at der paa Kuppelsalens Vægge med blaalige Farver maledes vældige antikke Krigerskikkelser. Deres nu overkalkede Rester er iagttagne ved de seneste Istandsættelser.

I København opførte Lindencrone det nuværende engelske Gesandtskabshotel paa Hj. af Bredgade og St. Annæ Plads, der er bygget af stevnske Kridtsten, hvis gode Egenskaber han, naar Lejlighed gaves, varmt anbefalede; i en Skrivelse til Kongen 1766 fremhævede han saaledes, hvor godt dette hjemlige Byggemateriale havde holdt sig i Gjorslevs Hovedbygning og i Stevns' ældgamle Kirker. Men som Godsejer og Bondeven er han dog interessantere end som Bygherre, og havde Gjorslev hidtil som andre Herregaarde taget fra Bondestanden, begyndte Godset under hans Regimente at give tilbage af sine Erobringer. Foruden ved Stiftelsen af Magleby Hospital, af Legater og af Skoler søgte han paa alle Omraader at lære og hjælpe sine Bønder. Han »stræbte at betage dem den skadelige Fordom, ikke at handle anderledes, end deres Formænd havde gjort«, han beværtede ansete gamle Gaardmænd med »de nu bekendte Patatos eller

ingen undtagen, indtil det øverste Loft, og hvorledes han over Taflet talte om sine Ryttergodsplaner og derefter ogsaa besaa det ny opbygte Forpagterhus, kørte i sin liden Jagtvogn til Søholm og andetsteds hen og endda om Aftenen fik Tid til at gennemgaa alle Ladegaardshusene. Ogsaa senere fik Gjorslev kongeligt Besøg, baade i Dagene kort efter Zar Peters Afrejse og en Maanedstid før Afslutningen af den store nordiske Krig, og fra Frederik 4's Tid stammer sikkert en Del af Staldbygningerne langs Bredgade, idet han indrettede Ejendom til Ryttergods. Men denne Militærordning, som interesserede Frederik 4 i højeste Grad,

Bibliotek.

Jord-Ebler« for at faa dem til at dyrke den nye Rodfrugt; under den store Misvækst 1757 ydede han Bønderne megen Hjælp; i Anledning af Kongehusets Jubelfest 1760 eftergav han dem al deres Restance, ialt 15873 Rdl., og 1766—67 fritog han efter Bernstorffs Forbillede Gjorslev Bønder for Hoveri og gav dem Arvefæsteskøder paa deres Gaarde, mod at de foruden kongelige Skatter og Landgilde svarede 9 Mark Hoveripenge af hver Td. Hartkorn, ydede et Par Kørsler aarligt og deltog i Hovedgaardsmarkens Grøftning og Indgærdning samt ved Fæsteskitte erlagde en Afgift paa 6 Rdl.

Naar Lindenkrone ikke vilde sælge Godset for høje Bud (130000 Rdl.), understreger det hans ideelle Motiver, thi som Foregangsmand for Landboreformerne fulgte han ikke af praktisk eller økonomisk Held. Tværtimod, Forpagtningsafgifterne faldt straks under det halve, de store Hovedgaardsmarker maatte udlægges til Græsning for Stude og Bosniakheste, og for Bønderne betød Reformerne kun ringe Fremgang. Tilstanden havde paa Forhaand været saa frygtelig, at Bønderne gik paa Betleri, og at der maatte fire Bønder til at udrede en Plov; Kvægpesten kunde kun gøre ondt værre, og til al anden Elendighed kom Brændevinen hos Kroholderne i Storehedinge, hvor Bønderne kunde bortsvire deres Arvefæste for rene Bagateller. Reformerne naaede ikke Ondets Rod, thi Landvæsenets nye »Orakler og skinnende Lys«, hvis Raad Lindenkrone fulgte, var endnu ikke klare over de rette Midler, og den Udskiftning, som han ifølge Godsets Brevbog har paatænkt, opgav han overfor de talrige Betæneligheder og den passive Modstand, som han mødte hos sin Forpagter og hos Bønderne. Selv om Lindenkrone gik i Graven med den Fortjeneste at have skænket 243 Familier Hoverifriheden, fik han selv kun ringe Løn for sin gode Vilje. 1782 kunde en landøkonomisk Forfatter, Baron Wedel Jarlsberg, beraabe sig paa Gjorslev som et Exempel paa Hoverifrihedens Skadelighed, og skønt en Præst fra et af Nabosognene straks udgav en velmenende lille Forsvarspiece, var det først hundrede Aar senere, at Bondestanden viste ham sin Taknemlighed ved at rejse ham en Mindestøtte i Klippinge By. Selv døde han paa Gjorslev 17. Aug. 1772, men det Stamhus, som han 1763 havde faaet oprettet af Godset, foretrak hans Søn at ombytte med en Fideikommiskapital, og for tredje Gang kom Gjorslev da i en borgerlig Handelsmands Eje.

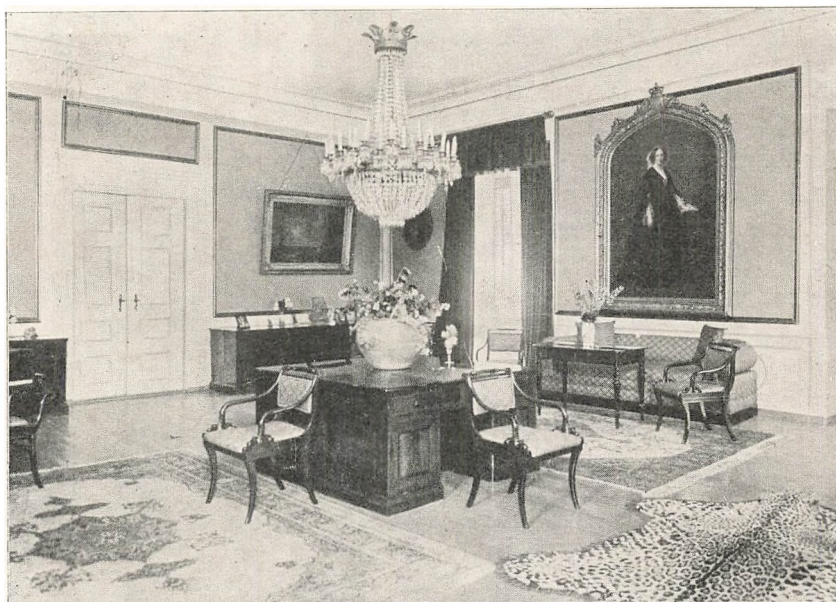
Jacob Brønnum Scavenius fødtes 1749 paa Skagen og fik sit latiniserede Efternavn som Elev i Aalborg Latinskole. Han blev Student, men fremfor at tage Embedseksamen foretrak han at gaa Handelsvejen, og Heldet fulgte ham, som det før havde fulgt den unge Christian Lintrup. Han blev Faktor i Ostindisk Kompagnis Tjeneste, og da han 1792 vendte tilbage til Fædrelandet, var han Ejer af 2 Tønder Guld foruden at være hædret med Selskabets Fortjenstmedaille. Betegnende for hans Karakter og hans Stræben er vel nok Ordene QVO FATA TRAHUNT, der staar som Omskrift om hans Signet, et S i et Skjold omgivet af Skib, Merkurstav, Neptunfork og Lyre. Gjorslev købte han 1793 for en Sum af 200000 Rdlr., og skønt de Retancer, som hæftede paa Bøndergodset, beløb sig til ikke mindre end 44000 Rdlr., overvandt han nu, under gunstigere Forhold, de Vanskeligheder, hvorpaa Lindenkrone var strandet. Endnu 1796 stod ikke mindre end 400 af Godsets Gaardmænd, Husmænd og Inderster i Restance for kgl. Skatter og Jordebogsafgifter. Men i god Overensstemmelse med sin Tid tog han straks fat paa Udskiftningen, og allerede i Efteraaret 1794 blev de første Byer paa Godset, Magleby og Renge, udskiftede saa grundigt, at næsten alle Gaardene blev udflyttede paa deres Lodder. Fra nu af var der stadig Fremgang, som den følgende

Havekabinet.

Trappegang fra Christian V's Tid.

Rosen.

gende Krigs- og Krisetid vel kunde hæmme, men ikke bryde, og i Landhusholdningsselskabets Amtsbeskrivelse fra 1839 fremhæves den ene landøkonomiske Forbedring efter den anden. Gaardene dreves uden Hoveri, Skovene kom under forstmæssig Behandling, idet der fra 1812 aarligt foretoges store Udplantninger; Bønderne fik Lov til at hente Podekviste fra Gjorslev Haves fine Æbletræer, og Forpagteren, Valentin, viste dem Vejen ved Indførelse af Mergling og Svingplove. Herregaardens Kvægbestand kunde tælle 300—400 Køer; der eksperimenteredes med puklede kinesiske Svin og med Dishley Faar,

og paa de Marker, der før maatte udlejes til Bosniakheste, saas der i Sommeren 1839 Hvæde, som Bogens Forfatter ingensinde havde set stoltere.

Samtidig med Godsets økonomiske Sikring kunde Scaveniusslægts to første Mænd dyrke deres mangesidige aandelige Interesser og forbedre Gaardens Bygninger. Jacob Brønnum Scavenius lod straks efter sin Overtagelse af Gaarden iværksætte forskellige Vedligeholdelsesarbejder; den enkle Indgangsportal med tilhørende Ydertrappe, nogle elegante Louis-Seize-Vinduer med Ornamenter i engelsk Maner, anbragte over de barokke Portaler, samt en Del Paneler stammer fra hans første Ejertid; saadanne Paneler forekommer bl. a. i den store Sal, der bærer Navnet Rosen. Foruden Juel'ske Portrætter af ham selv og hans Hustru Karen Lucie Debes stammer en Serie Portrætbilleder af Tode, Tyge Rothe, Gerner, Winsløw, Bastholm, Suhm og flere af Datidens kendte Mænd fra hans Tid og vides at have tilhørt hans Ven Wuldem. Han blev aldrig ensidig Godsejer, selv om han kort efter Gjorslevs Kø ogsaa erhvervede Klintholm og derved en Tid forenede Stevns og Møens Klint under samme Ejer. Den lille Lyre i hans Signet antyder en digterisk Aare, og han var en ivrig Bogsamler, hvis Interesser omfattede baade Matematik, Historie og Sprog. 1815 udsatte han den Prisopgave om det danske Sprogs Skæbne i Sønderjylland, der fremkaldte Werlauffs og Outzens Afhandlinger. Skønt Københavns Ildsvaader ødelagde store Bogindkøb for ham, har han skabt Grundstammen i Gjorslevs anelige Bibliotek.

Sønnen Peder Brønnum Scavenius, der overtog Gjorslev 1825 og optoges i Adelsstanden 1843, blev Medstifter og Formand for Præstø Amts landøkonomiske Forening 1839, Medlem af Amtsraadet og senere Medstifter af Privatbanken i København, og hans økonomiske Interesser, der ogsaa viste sig ved Bortsalget af Halvdelen af Fæstegodset (1850) og ved Anlægget af Rødvig Havn (1859—60), førte ham ind paa den politiske Bane. Han blev Medlem af Roskilde Stænderforsamling og af den grundlovgivende Rigsdag, hvor han var en af de ti, der protesterede mod den nye Grundlov, som efter hans Mening vilde gøre Kongen til en pyntet Dukke og Ministrene til hans Herre. I 50'erne var han udpræget Helstatsmand og i 60'erne Medstifter af Oktoberforeningen. Men ved Siden af denne omfattende politiske Virksomhed fik han ogsaa Tid til at dyrke videnskabelige og kunstneriske Interesser, som kom til at sætte deres Præg paa Gjorslevs nye Bygninger. Haven blev anlagt i dens nuværende Form, med mange sjældne Træer, og i 1840'erne restaureredes og udvidedes Hovedbygningen. Korshusets nordre Pillesal blev befriet for Baroktidens Skillerum og derefter istandsat i Datidens »maskingotiske« Stil, med nye, spidsbuede Vinduer, som historisk set er ganske ukorrekte, med gotisk Bladværk paa Søjlehoved og Hvælvingkonsoller og med vægfaste Bænke. G. F. Hetsch, som var Scavenius' Arkitekt, har sikkert handlet i bedste Mening og virkelig troet at genskabe et Stykke Middelalder; han har ikke selv anet, hvor uendelig lidt han og hans Samtid forstod Gotikkens Væsen, og hvor blodfattig hans gotiske Tegnebrætskunst virker i et ægte middelalderligt Rum. Hans utvivlsomme Dygtighed og Smag kom langt bedre til sin Ret i den nye Sydføj, som 1843 rejstes paa Tværs af den gamle søndre Korsarm. Selv Gotikken, som især gør sig gældende i den taarnagtige Bygning med Godsejerens astronomiske Observatorium paa Taget, virker her behageligere end i det gamle Hus, og, hvad det ydre angaar, slutter den vestre Del af Fløjen sig i

al sin beskedne Enkelhed heldigt til den nærmeste Del af det gamle Korshus, især fordi Etagehøjderne og Vinduernes Horisontallinjer ganske følger det fra Lindencrones Tid givne System. I det Indre findes smagfulde Interiører i antikerende Smag, saaledes en lille Havestue med Hilkerske Dekorationer og to i Væggene indfattede Marmorrelieffer med Amorer af Thorvaldsen, et ligeledes pompejansk Bibliotek og en større Sal, hvis spinkle, men fine og velafvejede Empire-Udstyr harmonerer udmærket med den under det kassetterede Stukloft anbragte Thorvaldsenske Alexanderfrise, der ifølge Regnskabet for 1844 be-

talttes med en Vexel paa Rom. Ogsaa Bohavet er med enkelte Undtagelser blevet fornyet i 40'ernes Smag, og til Gaardens ældre Malerier føjedes nu en betydelig Malerisamling, hvoraf en Del endnu findes paa Stedet. Mellem Gjorslevs Billeder finder man bl. a. et Par Landskabsstudier og et 1770 signeret Barneportræt af Jens Juel, Kratzenstein Stubs Amor og Psyke, Købkes store Klippebillede fra Kapris Kyst, flere Malerier af Eckersberg, deribl. et til Gjorslev udført Exemplar af hans berømte Thorvaldsen-Portræt samt en

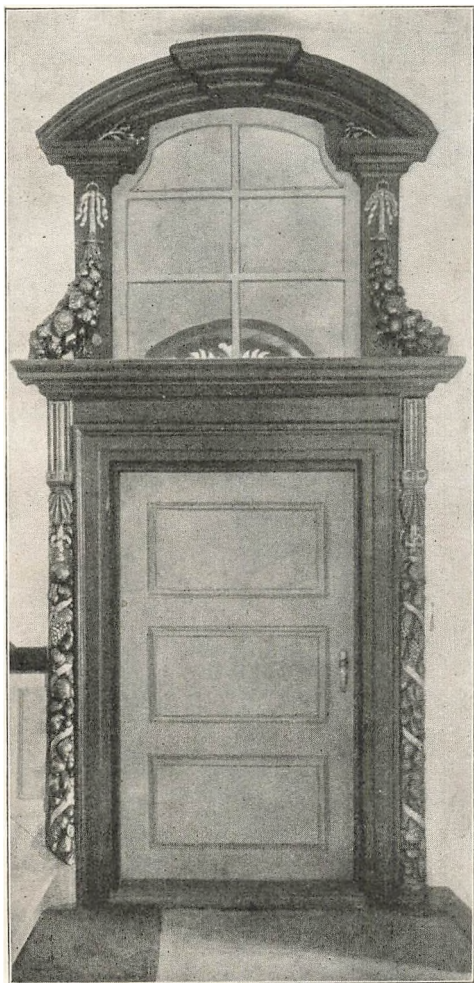
Serie af C. A. Jensens Portrætter (Oehlenschläger, Mynster, H. C. og A. S. Ørsted). Enkedronning Caroline Amalie skænkede Scavenius sit Portræt i Legemsstørrelse, malet af A. Schiøtt 1858.

Da P. B. Scavenius døde 1868, og da Godsets Beboere to Aar efter rejste ham en Mindestøtte i Haven, stod Gjorslev fuldendt i sin endelige Skikkelse, og senere er der kun foretaget mindre Ændringer. Hans Søn, den bekendte Kultusminister Jacob Frederik Scavenius, som paa sin politiske Løbebane blev saa typisk en Repræsentant for sin højtbegavede Slægt, maatte foretage en gennemgribende Ombygning af den vestre Pillesal, hvis Hvælvinger truede med Sammenstyrtning og derfor blev fuldstændigt fornyede 1874, desværre paa en Tid, da slige Arbejder endnu kunde gøres urimeligt haardhændet, uden de Forundersøgelser og de Hensyn til det historisk givne, som den nyeste Tid kræver. Den nuværende Ejer, Kultusministerens Søn Cand. jur. Frederik Scavenius, der efter sin Overtagelse af Godset har afhændet Størstedelen af Bøndergodset, har iværksat en Opmaaling og en Række Undersøgelser af den gamle Bygning Enkeltheder, hvori Nationalmuseet har deltaget. Disse Arbejder har bl. a. ført til Genoptagelsen og Istandsættelsen af den oprindelige Vindeltrappe, og deres arkitekturhistoriske Resultater er i høj Grad komne den her givne Oversigt over Gjorslevs Historie til Gode; thi kun paa Grundlag af Nationalmuseets Iagttagelser har det været muligt endeligt at fastslaa Bygnings Alder og arkitektoniske Værd.

Haand i Haand med de mere videnskabelige Iagttagelser er der gaaet mindre Istandsættelser og Vedligeholdelsesarbejder, især af en Række af Interiørerne; Kuppelsalen har vundet meget ved en Ændring af dens Farver, der er blevne opmalede efter fundne Spor af de gamle Stafferinger paa Portalerne. I dette Aar, 1918, er der bygget en ny Bro fra Hovedbygningen

Bredgade.

Dørparti fra Christian V's Tid.

til Haven, i god Overensstemmelse med Stedets gamle Byggetraditioner opført af Kridtkvadre. Og af samme Materiale er der ligeledes i Aar i Haven opstillet en Mindestøtte til Erindring om, at Slægten Scavenius har ejet Gjorslev i 125 Aar; rejst af Stevnsboere er den et Vidnesbyrd om Forholdet mellem Godsejerslægten og Egnens Befolkning.

Som et enestaaende Bygningsminde fra Dronning Margretes Tid maa Gjorslev først og fremmest fængsle ved sin ældste Arkitektur. Her mere end andetsteds kunde man ønske at se Borgen i dens middelalderlige Skikkelse, og det vilde være en interessant Opgave at prøve paa at rekonstruere den — i Fantasien eller paa Papiret! Men for Middelalderen har man ikke Lov til at glemme, hvad senere Tider har ændret og tilføjet. Belært af dyrekøbte Erfaringer ved vi nu, at det gamle, som engang er forsvundet, ikke lader sig genskabe af Nutiden, og at vore Fantasier derom kun bliver Forfalskninger, naar de udføres i haandgribeligt Materiale og fast Murværk. Ikke blot den første Bygherres Arbejde, hvor stort og mærkeligt det end har været, men alle synlige Spor af de vekslende Slægters Liv giver en gammel Bygning dens Særpræg og dens Stemning.

Gjorslev set fra Sydøst.

LØVENBORG

BUTTERUP SOGN, MERLØSE HERRED, HOLBÆK AMT

AF LOUIS BOBÉ

STORSTIL forenet med rig og livfuld Afveksling i Bygningsanlægget, det trefløjede Hus med de svære røde Mure, flankerede af Taarne og Pavilloner, den lyse hyggelige Borgplads bag de brede Borggrave, Slottets maleriske Beliggenhed og stemningsfulde Park — alt i lykkelig Forening har fæstet Løvenborgs Ry som et af Danmarks og særlig Sællands skønneste og fornemste Herresæder.

Løvenborg, hvis oprindelige Anlæg tydeligt fremgaar af hosstaaende Gengivelse efter en i Fugleperspektiv udført Tegning fra 1757, har fra først af dannet et arkitektonisk Hele, der omfatter baade Hovedbygningen og den trefløjede, mod Slottet aabne Ladegaard, gennem hvilken Kørselsvejen fra

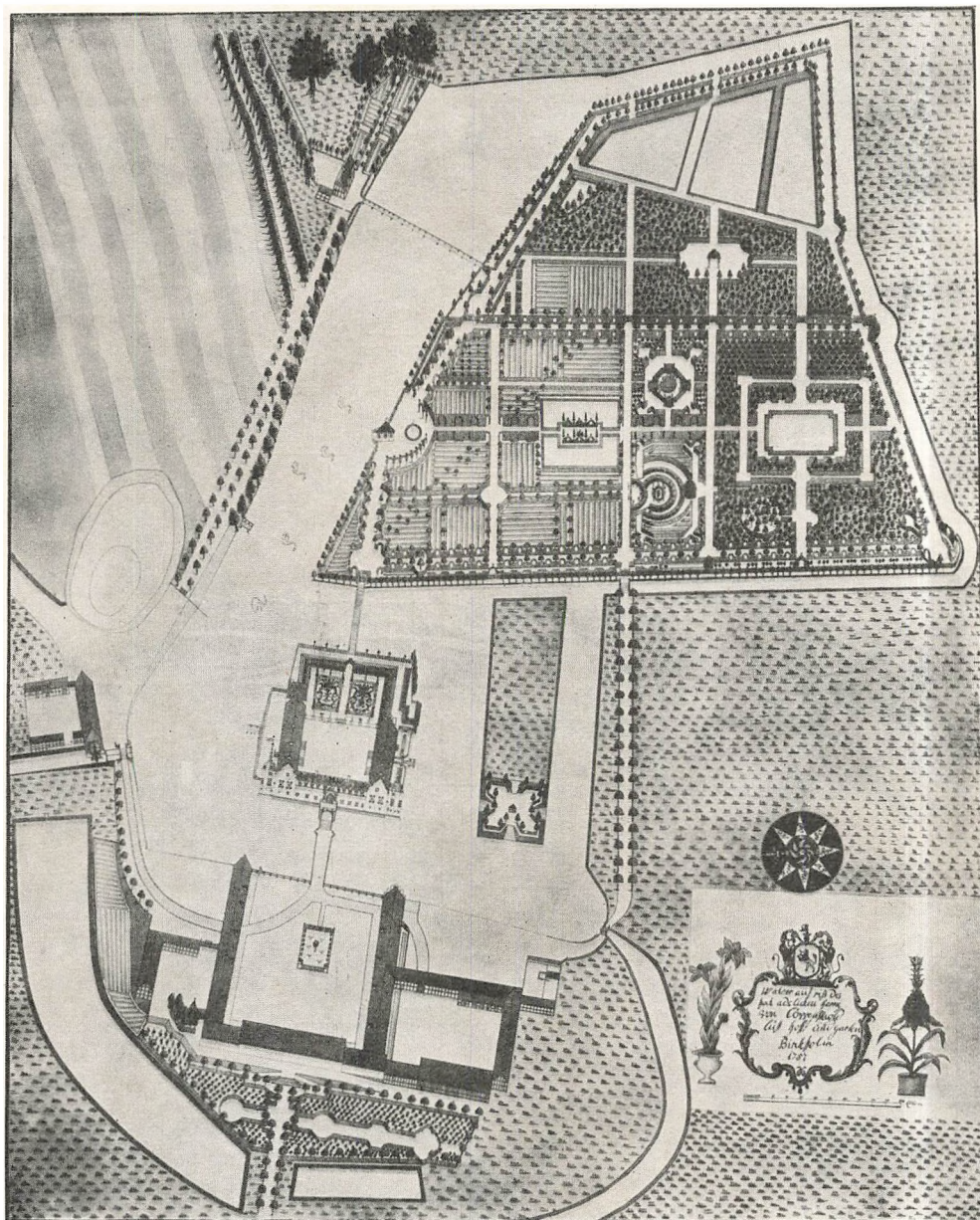
Løvenborg set fra Sydøst.

de lange Lindealléer langs Graven svinger op til Borggaarden.

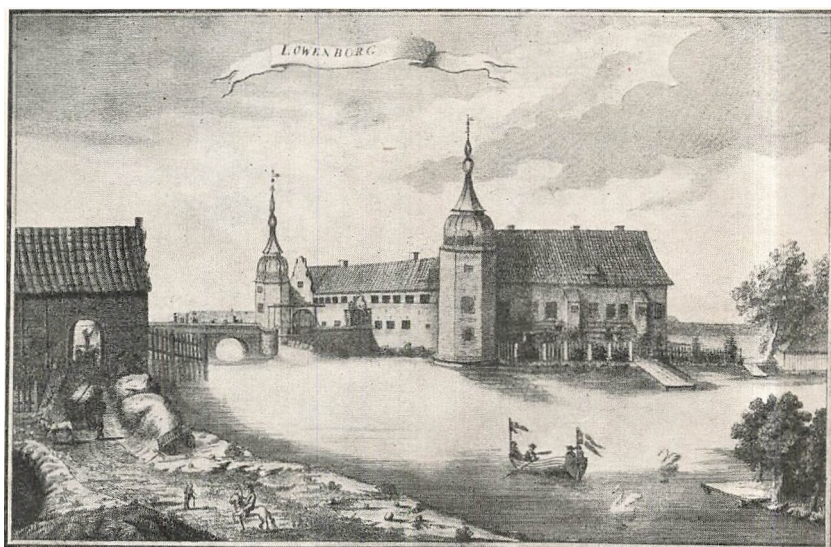
Trods de Ombygninger og Ændringer, som Udhusene i senere Tider har gennemgaaet, føler man dog endnu den oprindelige Helhed, og ogsaa paa anden Maade har Avlsbygningerne deres Betydning for Gaardens Historie.

Thi medens selve Slotet ikke bærer noget Aarstal, findes der paa en af Ladebygningens nu ændrede Gavle en Samling Murankre, der danner Bygherren Malte Juuls og Anne Ramels Navnetræk med Aarstallet 1634, og da der til begge Bygningskomplekser umiskendeligt er anvendt samme Slags Mursten, maa de paa det nærmeste være samtidige.

Opført i Trediveaarskrigens Tid er Hovedbygningens massive Mure og Taarne, de brede Grave og Vindebroen ikke blevne til i fortifikatorisk Øjemed, men har dog i de urolige Tider sikkert været beregnet paa at kunne afvise omstrejfende fjendtlige Folk. Paa en Sokkel af Granitkvadre staar Murværkets røde Sten varmt rødkalkede, med hvide Gesimser, et malerisk Farvespil, som har gammel Hævd; allerede 1739 stod Bygningen saaledes, og maaske har den været rødkalket allerede fra første Færd. Over Borggraven, ad den paa grundmurede Piller hvilende Bro, som endnu i Midten af det 18. Aarhundrede havde en »italiensk« Vindebro i Stedet for den inderste Brobue, kommer man ind i Borggaarden gennem en fladbuet,

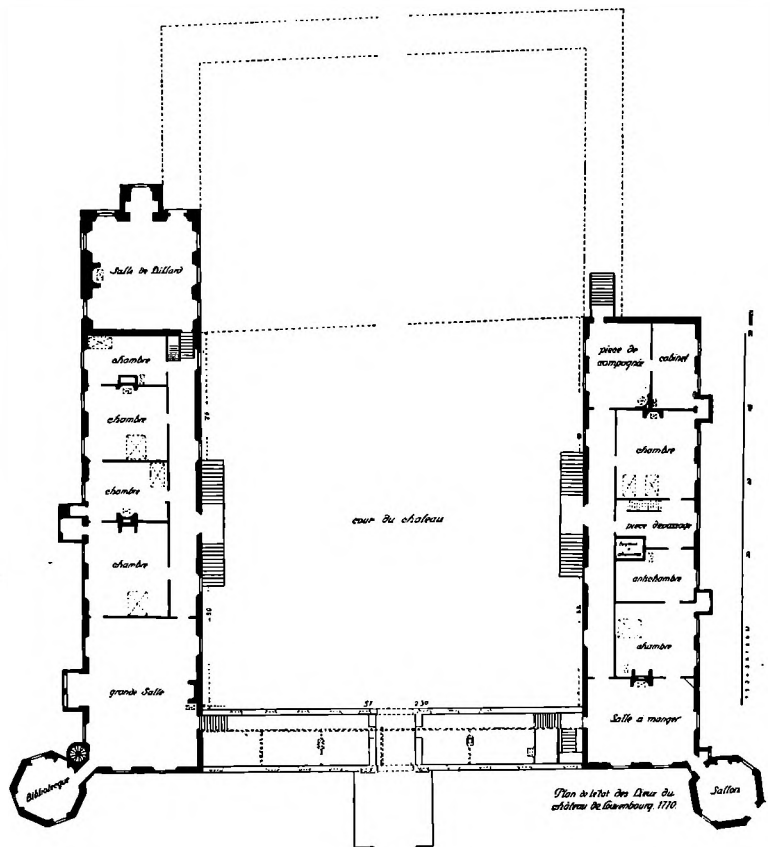
Perspektivkort fra 1757.

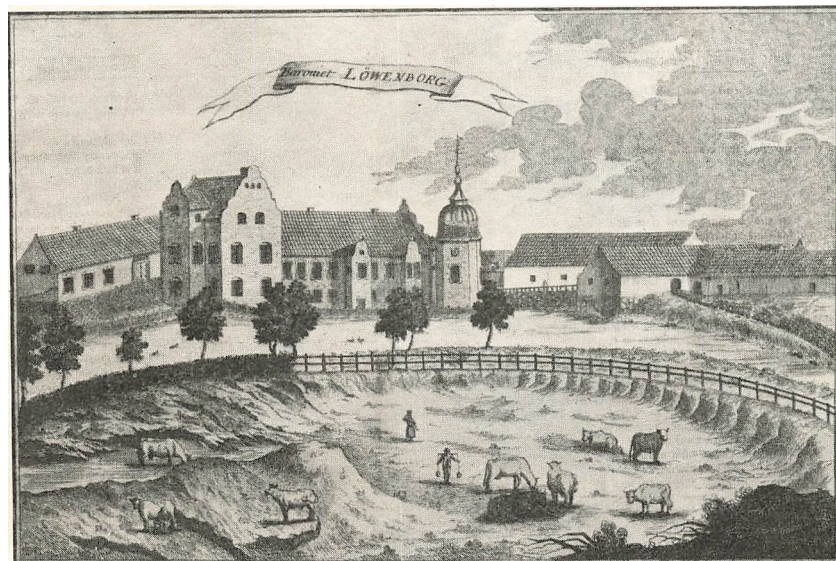
Løvenborg fra 1774. Danske Atlas.

hvælvet Port. Den graa Sandstensportal er prydet med romerske Krigerskikkelser mellem to og to barokke korintiske Søjler, og Fodstykkerne under disse smykkede med Vaabentrofær; i Frisen er anbragt Malte Juuls og hans Frue Anna Ramels Vaabener, og paa gamle Billeder ses et nu forsvundet Topstykke i Lighed med det, der kroner Hovedportalen paa Frederiksborg. Dette Slot synes i det hele at være Forbilledet for Løvenborg, og meget tyder paa, at Malte Juul til en Begyndelse har villet bygge sit Herresæde efter Kongeborgens Plan, men at han ikke har været i Stand til at gennemføre sine Tanker herom. Portfløjen flankeres af de højere Sidefløjes svungne Kamgavle, og paa Yderhjørnerne af disse staar to ottekantede Hjørnetaarne med morsomme lavstammede Spirhætter, nu tækkede med Skifer for nederen og Kobber foroven, oprindeligt med Spaan og Bly, fornyede i det 18. Aarhundrede og senere. Selve Portfløjen har nu en ejendommelig lav, øvre Etage, og skulde fra først af vistnok kun have været en Forbygning ligesom Portfløjen paa Frederiksborg. Skønt de to Sidefløje er højere og aneligere, med Kælder og høj Stueetage, synes det dog, som om det har været paatænkt, mod Øst at rejse en endnu aneligere, to hele Etager høj Hovedfløj. Men Arbejdet er afsluttet, da der var bygget den lille Del af den østre Længe, som kunde ligge for Enden af Nordfløjen. Den noget lignende, højere Bygning, som danner den østre Afdeling af Sydfløjen, er helt moderne og rejst fra Grunden 1853 i Datidens Rosenborgstil. Ogsaa Trappetaarnet inde i Gaarden er fra den nyeste Tid. De to statelige Gaardportaler stammer fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, da Baron Schack v. Brockdorff ejede Gaarden.

I det Indre findes fra Bygningens ældste Tid enkelte hvælvede Rum i Kælderen, Portfløjen og i det nordre Taarn; iøvrigt er Værelserne omdannede til forskellige Tider i det 18. Aarhundrede, da Sidefløjene blev indrettet til Herskabsbolig efter Tidens Smag. Baade de store Sale og mindre Værelser har gennemgaaende profilerede Stuklofter uden Ornamenten, men i det søndre Hjørnetaarn er baade Væggene og

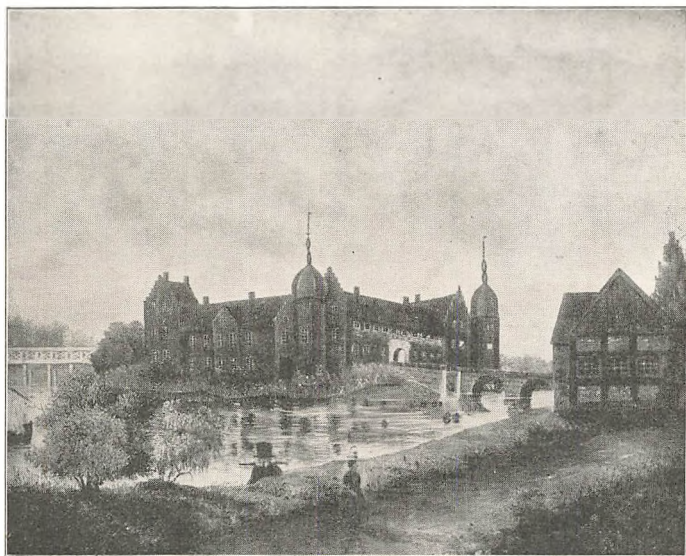
Grundplan fra 1770.

Løvenborg 1774. Efter Danske Atlas.

Loftet dekoreret med elegante og fine Rokokko-Ornamenten i Stuk. Kakkellovne, der fortjener særlig Omtale, stammer fra Ulefos og Holden Jernværker, særligt fra det sidste, en enkelt fra 1730'erne, de fleste fra Tiden 1760—68, og viser usædvanlig elegante Rokokkoprydelser. Hist og her er enkelte Døre og Ovnpladser omdannede i Louis seize Stil, og fra Tiden henimod Aar 1800 stammer ogsaa Bibliotheket i Nordvesttaarnet med Reolerne, malede i lyse, lette Farver og med en pompejansk Dekoration paa den gamle Hvælving.

De smukke Haveanlæg omfatter ialt ni Tønder Land, tidligere Mose

Løvenborg. Maleri fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

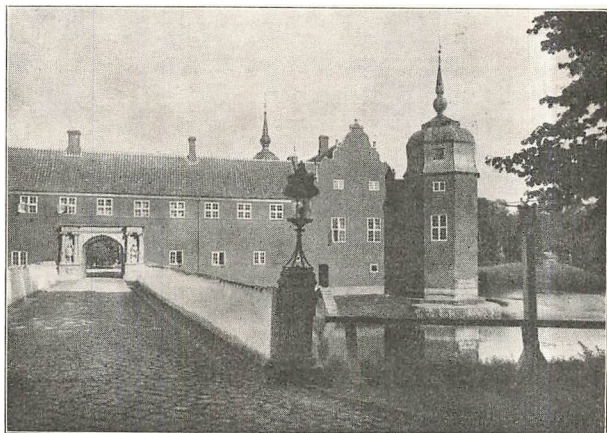
har dog i den daværende katolske Besidderindes Tid ogsaa været benyttet til religiøs Kultus. Ligesom i den berømte Mønsterpark fra de skønne Sjæles Tid, Luisium ved Dessau, har man som et talende Vidnesbyrd for hin Tidsalders Kærlighed til Havekunsten rejst et Minde for den Gartner, der har skabt Haven. Paa en Støtte af norsk Marmor med Havebrugselementer læses følgende Indskrift:

Hvo der har kendt denne Have og Egn
da Gaarden, som da kaldes BIRKHOLM
Aaret 1750 tilfaldt
SEVERIN LØVENSKIOLD
efter hans Fader
HERMANN LØVENSKIOLD
vil billige, at dette Æres Minde oprettes
Gartneren JOHAN GEORG SCHERG
for at have, ved sin Flid og Arbejdsomhed
med maadelig Bekostning for Ejeren
aldeles omdannet og forbedret den
1784.

Endvidere har den nuværende Ejer i Haven ladet opstille en dekorativ Marmorstatue, der stammer fra Lyststedet Enrum og forestiller en vinget Genius, som læner sig til en Urne. Indskriften, der lyder: Dem Andenken der besten Mutter geheiligt von Conrad Alexander Fabritius v. Tengenagel, er sat til Minde om Anna Marie Köster fra Frankfurt a. M. (f. 1705, † 1775), gift første Gang med Justitsraad Michael Fabritius, Direktør for asiatisk Kompagni, i andet Ægteskab med Bankkommissær, Etatsraad Johan Friedrich Weber, og tredje Gang med Generalmajor Jean Baptiste Des-carrières de Longueville.

De Enge og Moser, der paa tre Sider omgiver Løvenborg, er Levninger af en Vig, der fra Holbæk

og støder sammen med Lystanlæggene ved det saakaldte Carlsberg, hvorfra haves en vid Udsigt til Vejrhøj og Odsherred. Endnu er der bevaret meget af den gamle franske Stil med stive Hække, vedligeholdte ved Siden af de nye. Som en Ramme om Haven staar langs Graven til den ene Side en prægtig Lindeallé, til den anden Side en Gang mellem klippede Lindehække, der tidligere, som det ses paa Fugleperspektivet, har indesluttet et sirligt Anlæg med geometriske Gange, men nu danner den herligste Indfatning omkring et Haveanlæg i friere engelsk Stil. Fra Havens senere Periode stammer en Pavillon i Liselundstil med Træsøjler, bygget 1841, og et samtidigt Kapel, ligeledes med Træsøjler og Straatag, Kors, Spir og Klokke, en af de sidste Udløbere af den sentimentale Parkstil, men Kapellet

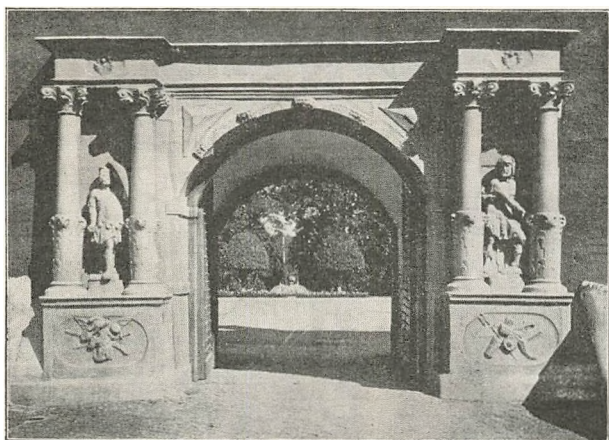
Vestsiden.

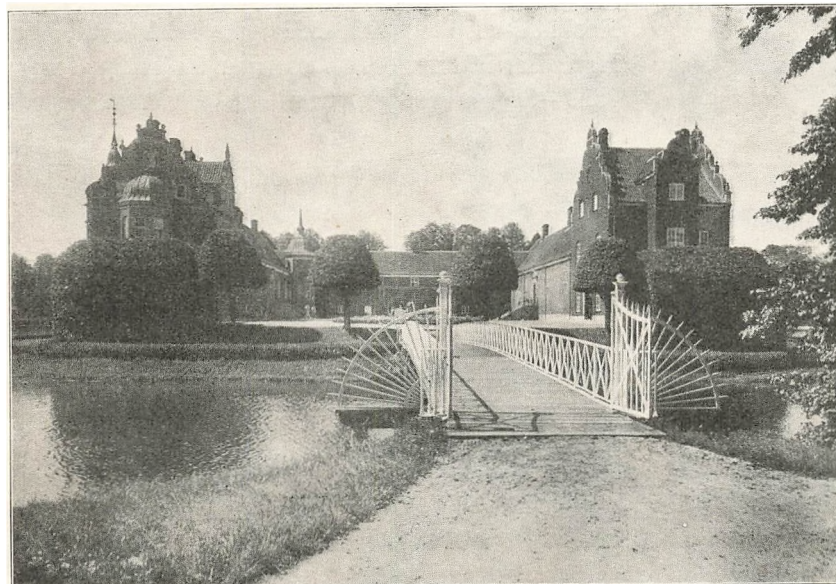
Løvenborg fra Nordvest.

Fjord oprindeligt strakte sig gennem Tudse, Butterup og Nørre-Jernløse Sogne. Stedets ældste Bebyggelse, Ellinge, laa nordvest for den nuværende Hovedbygning, nær ved en Mose, kaldet Ellinge Enghave, i en af Gaardens Hovedmarker, hvor der endnu opløjes Sten og Potteskaar. Ellinge Bondeby tilhørte Absalon, der mageskiftede den til Sorø Kloster mod Ondløse; et Minde herom er den i dette Sogn beliggende Syvendeskov og Østrup Skov, der skønt fjerntliggende fra Løvenborg, endnu hører til samme. Fra Sorø Kloster kom Ellinge til Roskilde Bispedømme. Ifølge dens, omkring 1370 affattede Jordebog

havde Hovedgaarden i Udsæd 6 Læster Korn eller 288 Tdr. Byg; dens Tilliggende var otte Bøndergaarde, seks Gaardsæder eller Huse i Ellinge, i Butterup 3 Gaardsæder, en Brydegaard, to Gaarde og to Husmandsgaarde. I Rejstrup, der havde tre Boel, var der en Brydegaard, endnu en Gaard og en Vandmølle, i Østrup en Brydegaard og 8 Gaarde. Foruden Syvendeskov (Syndæskow) hørte til Gaarden flere Skove med Brændefang. 6 Gaardsæder gjorde Dagarbejde ved Hovedgaarden. Til denne var lagt Nørre Jernløse og Butterup Bispetiender. Tidligere havde der i Ellinge og Butterup foruden Hovedgaarden været 15 Gaarde og 9 Gaardsæder.

Portalen.

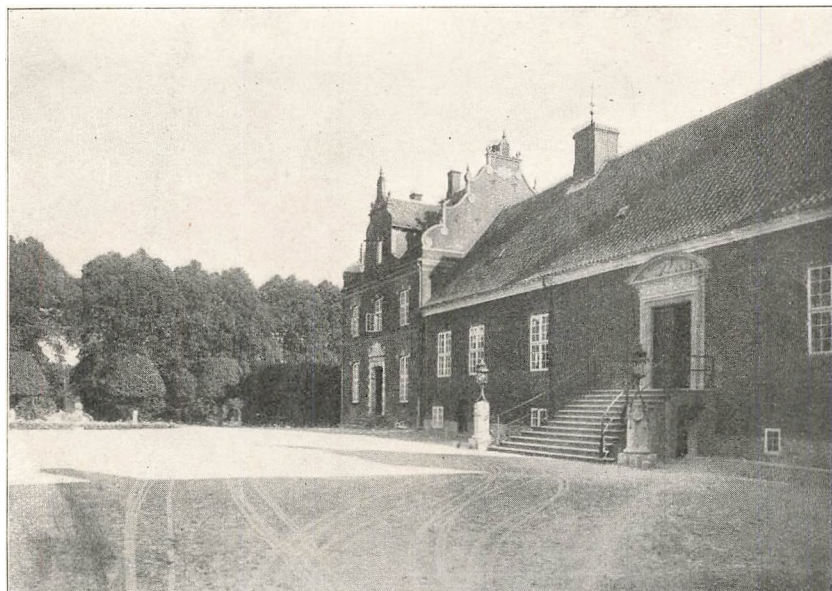
Løvenborg set fra Øst.

Løvenborg set fra Sydvest.

Ellinge, der let forveksles med Ellingegaard i Ods herred, blev Sæde for Roskilde Bispestols Lensmænd paa den her opstaaede Gaard. Den første af disse i Tidsfølgen var sikkert *Albert Serlin* eller *Zernin* af den pommersk-rügenske Adelsslægt, som o. 1430 kaldes til Ellinge, da han pantsatte sin Gaard i Merløse Herred. Efter ham var i en lang Aarrække Slægten Jernskæg, som i Vaabenet førte en Sølv-Ibskal i

blaat Felt, knyttet til Egnen og Stedet, tidligst Fru *Anna Pedersdatter*, der som Enke efter Hr. Mikkel Rud 1418 skrev sig til Vognstrup. Hendes Broder Roskildebispen Jens Pedersen Jernskæg († 1448) forlenede sin Broder, Væbneren *Anders Pedersen*, med Ellinge, hvortil han nævnes 1441—68. Efter ham sad her hans Søn *Mikkel Andersen*, Lensmand paa Tølløse, der endnu 1502 levede paa Ellinge; hans Datter var *Edel Jernskæg*, om hvem Sagnet fortæller, at hun var Kong Hans' Elskerinde. Som Biskop i Roskilde 1500—12 forlenede Johan Jepsen Ravensberg af den gamle sællandske Adelsæt, der tog Navn efter Slot-

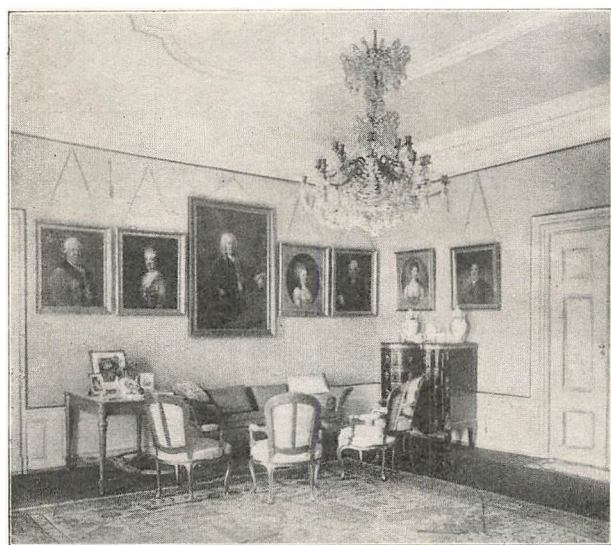

Sydflejens Gaardside.

kesdatter fra Olpenæs, der 1541 fik Følgebrev paa Ellinge med tilliggende Bønder i Ellinge, Rejstrup og Butterup mod at erlægge 30 Mark Sølv til Københavns Slot. Fra hendes Ægtefælle Mikkil Grop, en pommersk Adelsmand, indløstes det 1544 af *Peder Godske*, til Lidemark, af Slægten Bjelke, bekendt for sit heltemodige Forsvar af Slottet Hjortholm ved Furesøen 1535 som biskoppelig Lensmand mod Greve Christoffer. Derefter kom Ellinge paa faste Hænder, idet Kongen 1547 til den pommerske Adelsmand Hans Barnekow solgte Gaarden, hvortil den Gang hørte i Ellinge By 11 Gaarde med en øde Jord, i Butterup 10 Gaarde og en øde Jord kaldet Hyrrøjorden, der brugtes til en af Gaardene, i Rejstrup 7 Gaarde, i Borup en Gaard samt Rejstrup Mølle. Til Salget knyttedes den Betingelse, at han skulde bo i Danmark.

Hans Barnekow, fra hvem den med ham 1547 af Rigsraadet naturaliserede, endnu blomstrende danske Adelslægt nedstammer, tilhørte en ældgammel adelig vendisk Æt, der allerede forekommer 1237. Han indkom fra Pommern, hvor han ejede Godset Ralsvik, og havde studeret i Greifswald og Wittenberg, da han 1543 i dansk Tjeneste var Sendebud for Christian III til de pommerske Hertuger. I Aaret 1547 overbragte han fra Kongen til de protestantiske Fyrster i Tyskland en Sum af 40,000 Guldgylden, men da Fyrsterne imidlertid var faldne i kejserlig Fangenskab, bragte han Pengene med sig hjem igen. Samme Aar købte han, som nævnt, Ellinge, hvilket han kaldte Birkholm. I Henhold til den af ham ved Naturalisationen udstedte Forpligt til at tage en Hustru af den indfødte Adel, holdt han 1550 paa Københavns Slot Bryllup med Mette Oxe, Datter af Johan Oxe til Nielstrup og Søster til Rigshofmester Peder Oxe. Han optoges, skønt Udlænding, i Rigets Raad og var 1546—55 Lensmand paa Højstrup; 1552—57 paa Roskildegård og fra 1553 paa Bosø i Skaane. Hans Barnekow boede først paa Højstrup, senere 1533—55 paa Bispegaarden i Roskilde og paa Egede

tet Ravnsborg, sin Broder Hr. *Albrecht Jepsen Ravensberg* paa Livstid med Ellinge. Om han har været synderlig knyttet til Stedet, er vel tvivlsomt, da han efter hinanden havde forskellige andre Forleninger, saasom Falsterbo, Krogen, Vordingborg, Lindholm og Malmø, samtidig med at han røgtede saa vigtige Embeder som Rigsraad og Hofmester, først hos Dronning Elisabeth (1515) og derefter hos Kong Frederik I (1526). Efter hans Død 1533 fik hans Enke, *Sophie Predbjørnsdatter Podebusk* Ellinge i Forlening. Ved hendes Afgang 1540 kom det, efter at være inddraget ved Reformationen som Kronen til *Dorthe Sehested* Henne-

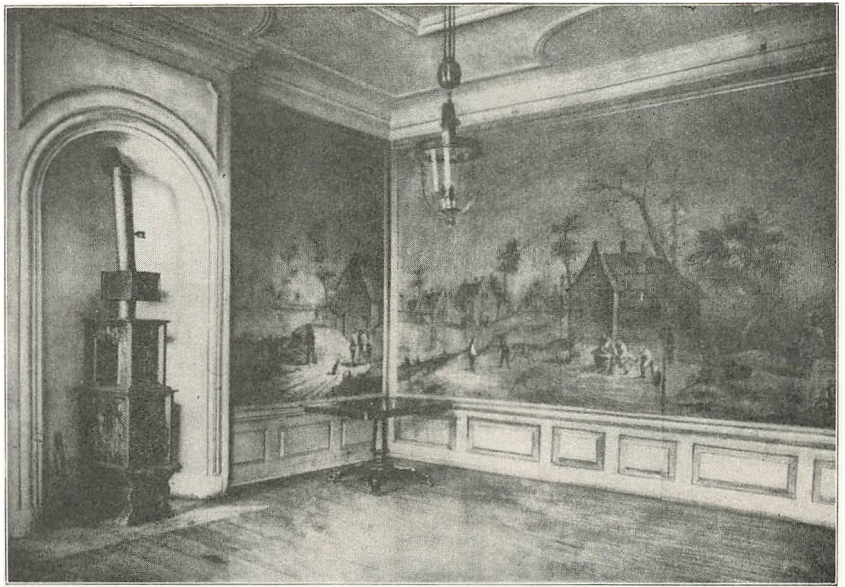
Kabinet med Portræter af Lovenskiolderne.

Chippendaleværelset.

(Fakseherred), hvis ene Halvpart han købte af Bent Bille, medens dennes Døtre vedblev at eje den anden (Jomfruernes Egede). Om hans Forhold til Birkholm vides kun, at han Aaret efter dets Erhvervelse fik Brev paa at maatte udløse fra Mogens Godske Kronens Gods i Østrup (i Ondløse Sogn), og at han 1553 af Bent Bille erhvervede Jugerup Fang, som endnu begge hører under Løvenborg. Hans Barnekow døde 9. Febr. 1559 i Kolding og begravedes i St. Knuds Kirke i Odense, hvorimod hans Datter Mette, der kun overlevede ham kort, afgik ved Døden paa Birkholm i September og gravsattes i Nørre-

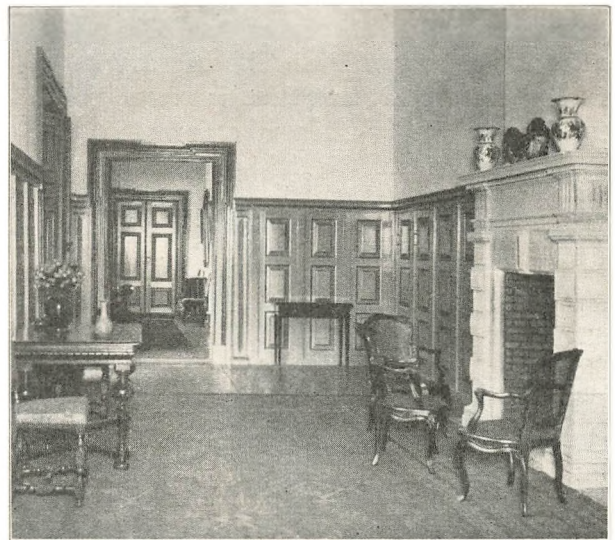
Jernløse, hvor hendes Ligsten endnu ses. I sin Enkestand boede *Mette Oxe*, som det synes, til Stadighed paa Birkholm, hvorfra hun bl. a. daterer et Brev 1574. Hun fortsatte Godssamlingen, idet hun 1561 ved Mageskifte med Kronen erhvervede 13 Gaarde i Østrup By og var iøvrigt en foretagsom Dame; hun havde 1566 Ørslevkloster i Pant, købte ved 1570 Følleslev Gaard i Skippinge Herred og ejede 1578 Stallerupgaard (Brusk Herred). Fru Mette Oxe døde 1582, efter at have overlevet sine to ældste Sønner, der begge døde i deres voksne Ungdom. Birkholm kom til hendes tredie Søn *Johan Barnekow*. Han arvede de fædrene Godser paa Rügen, og efter Moderen Egede og Følleslev samt efter sin Morbroder Albert Oxe ogsaa Nielstrup. Hjemvendt fra sit Studieophold i Udlandet, bl. a. i Padua, tjente han 1578—80 som Hofjunker, var 1592—94 Lensmand paa Svenstrup og 1596—97 paa Roskildegård. Et synligt Minde om Hans Barnekow er endnu den paa Løvenborg bevarede Altertavle fra Nørre-Jernløse Kirke, med hans Vaaben og Aarstallet 1595. Ved sin Død 1603 efterlod han Birkholm til sin berømte Broder *Christian Barnekow*. Hans Studierejser i Udlandet, vel de langvarigste, der kendes i den danske Adels Historie, idet de ialt strakte sig over 18 Aar rundt om ved Evrópas Universiteter og afsluttedes med Besøg i Tyrkiet, Grækenland, Syrien og Ægypten, tillige sikkert ogsaa den kostbareste Peregrination, der er gjort, eftersom den skal have staaet ham i henved 80,000 Kr. Efter kort Tids Tjeneste som Hofjunker blev han benyttet i forskellige diplomatiske Sendelser, til Skotland, Nederlandene, Polen og Brandenburg. I Aarene 1595—1602 var han forlenet med Lundegaard og 1597—1602 tillige med Malmøhus. Om hans Offervillighed til at vove Livet for Konge og Fædreland, da Rygtet om et Brud mellem Danmark og Sverige var naaet ham under en Statssendelse til Polen og Brandenburg 1603, vidner de mandige Ord, han tilskrev Kansler Christian Friis, og han beseglede dem

Blaastuen.

Havestue.

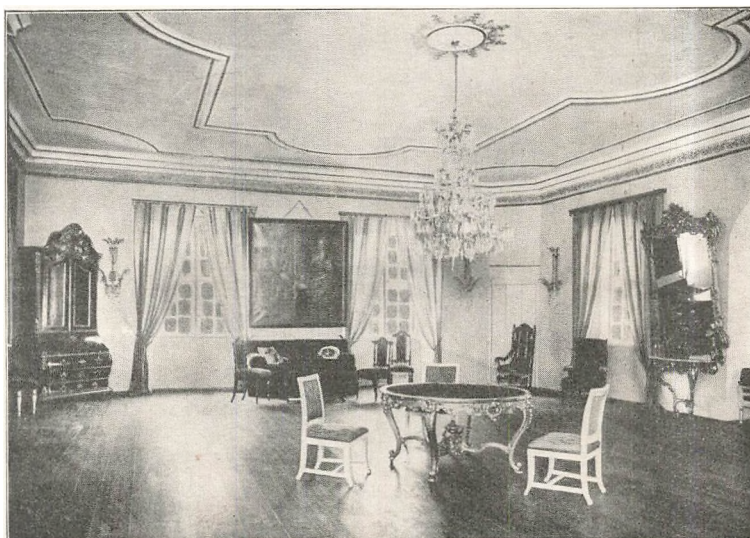
Moderne Forstue.

Herreværelse med Jernovn fra Ulefos 1776.

Han havde i sin Ungdom studeret i Sorø og ved fremmede Universiteter og derefter i nogen Tid været i Hertug Henrik Julius af Sachsens Tjeneste. Hjemvendt til Danmark blev han Hofjunker, førte Hoffanen og blev 1621 Kammerjunker hos Prins Christian. I Aarene 1625—32 var han Lensmand paa Christianopol, derefter i Christiansstad og Bøvling. 1647 blev han Rigsraad og sendtes til Sachsen for at hjemhente Liget af den udvalgte Prins og døde selv Aaret efter i Christiansstad. Malte Juul opførte, som ovenfor nævnt, ved Aar 1634 den nuværende Hovedbygning og Ladegaard paa Løvenborg af ny, enten paa Fundamenterne af Barnekow'ernes Birkholm, eller paa et Sted i dets Nærhed. Han havde 1625 ægtet Anne Ramel, Datter af Rigsraad Henrik Ramel. Efter sin eneste Søns Død skiftede hun 1651 med sine to, da ugifte Døtre, saaledes at hun paa Livstid forbeholdt sig Gaardene Birkholm, Maltesholm og Due-Egede, medens hendes tre andre Ejendomme, Gjessinggaard, Klogerup og Vandaas skulde tilfalde Døtrene Else og Margrethe. I sin Enkestand boede *Anne Ramel* paa Birkholm, her døde hun 1661 og efterlod Gaarden til sin yngste Datter *Margrethe*, der ved sit Giftermaal samme Aar bragte den til sin Ægtefælle *Moritz*, Friherre af *Putbus*, til Baroniet Einsiedelsborg og Holbæk Ladegaard. Han var en af de første, der optoges i den danske Friherrestand (1672), hvorefter han 1676 oprettede Baroniet Einsiedelsborg; dog frembyder hans Liv kun liden Interesse, han var en daarlig Økonom og maatte »paa Grund af stor Vidtløftighed« 1684 afhænde Birkholm til *Frederik* Baron *Vietinghof* kaldet *Scheel*. Vietinghof tilhørte en kurlandsk Slægt, af hvilken flere før ham havde opholdt sig i Danmark; selv tjente han fra 1654 ved det danske Hof, blev 1660 Raad og Landdrost i Pinneberg og købte Aaret efter Herregaarden Eskebjerg paa Fyen, som han fik oprettet til et Friherreskab under Navn af Scheelenborg 1680. Samme Aar ledsagede han Prinsesse Ulrikke Eleonore, Kong Carl XI.s Dronning, til Stockholm

senere ved at finde Heltedøden paa Skellinge Hede i Halland, 21. Febr. 1612. At det bekendte Sagn, der lader Christian Barnekow ofre Livet for at redde sin Konge fra Død og Fangenskab, efter nyere Historikeres Paavisning er af yngre Oprindelse, afhjemler ikke dets historiske Rigtighed. Christian Barnekow har iøvrigt neppe været nøjere knyttet til Birkholm, da han mest var paa Rejse eller boede andet Steds. Efter sit Giftermaal med Margrethe Henrik Brahes Datter (1598) sad han i en Aarrække paa Vidskøfle (Gers Herred) eller Landskrona Slot, tillige havde han Vinterbolig i den efter ham opkaldte Gaard i København og ligger begravet i Sognekirken til Tølløse, som han 1592 havde arvet efter sin Moster Sidsel Oxe, gift med Erik Podebusk. *Margrethe Brahe* Christian Barnekows Enke ejede derefter Birkholm i Fællig med sine to umyndige Sønner Hans, der blev Stamfader til den svenske grevelige Linje af Slægten og efter Moderens Død 1617 fik Vidskøfle, og Ove Barnekow, der arvede Birkholm. Som Ejer nævnes han 1625, dog under Formynderskab af Tage Ottesen Thott. Godset opførtes da med 778 Tdr. Hartkorn. Ved Oves tidlige Død 1629 faldt Gaarden til den ældre Broder, *Hans Barnekow*, som døde Aaret derpaa, efter at han kort før havde afhændet Birkholm til *Malte Juul* til Gjessinggaard og Maltesholm (Gers Herred), Søn af Ove Juul til Villestrup.

Den store Sal i Nordfløjen.

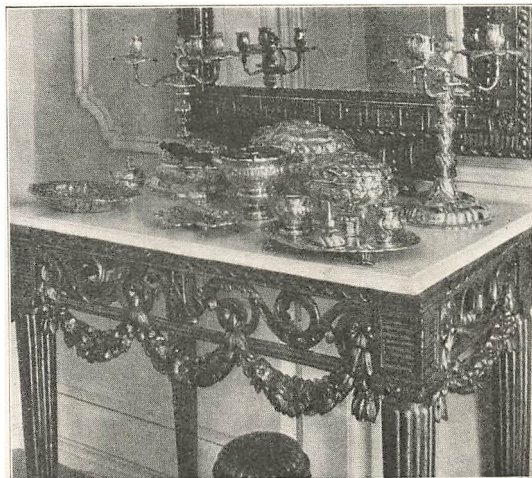
og beklædte indtil 1684 Stillingen som hendes Overhofmester. Hjemvendt til Danmark købte han Knabstrup og udvidede baade dette og Birkholms Tilliggende ved Køb og Magelæg. Han døde 1691 og efterlod Gaarden til sin Enke *Eleonore Marie Sehested*, Datter af Cai Sehested til Guldenstein; hun døde 1696 paa Birkholm. Ægteparrets store Besiddelser gik over til deres Datter *Sophie Charlotte Friherreinde Vietinghof*, gift med Friherre Schack v. Brockdorff, der 1710 deltog i Slaget ved Helsingborg. Paa Auktionen 1731 efter hendes Mands Død købte Enken Birkholm, som hun Aaret derpaa ved sin dødelige Afgang efterlod til sin Søn, den ganske ubetydelige Baron *Frederik Brockdorff*. Han pantsatte Gaarden 1735 til Hofmester Alexander Frederik v. Mösting, hvis Arvinger et Par Aar senere, da Brockdorff ikke kunde betale Renterne, tog Godset i Besiddelse. 1738 blev Birkholm Hovedgaard med 155 Tdr. Hartkorn, Butterup og Nørre Jernløse, regnet til 49 Tdr. Hartkorn foruden Mølleskyld af 5 Tdr., sat til Auktion og købtes af Etatsraad Herman Leopoldus.

Herman Leopoldus, Stamfader til alle nulevende adelige og friherrelige Medlemmer af Slægten Løvenskiold i Norge og Danmark, var barnefødt i Kristiania (1677), hvor hans fra Tyskland indvandrede Fader var Købmand. Han havde lært Handelen i Lybek og Amsterdam og lagde Grunden til sine senere Rigdomme ved Trælasteksport og Skibsrederi fra Skien-Porsgrund. Ved stor Driftighed og rige Giftermaal erhvervede han udstrakte Ejendomme i Bratsberg Amt; Holden og Bolvig Jærnværker med store Skove, Ulefos' Saugbrug i Solum, Gaardene Fjæregaard og Bjørntved i Eidanger. Bosiddende først paa Bolvig, siden paa Bjørntved, førte hans Embedsstilling som Kommitteret i Generallandets Økonomi- og Kommercekollegiet ham 1736 til Danmark, hvor han allerede Aaret efter købte Herregaarden Aggersvold i Hjembæk Sogn. 1738 blev han Etatsraad og ophøjedes samme Aar, han erhvervede Birkholm, i den danske Adelsstand under Navnet Løvenskiold.

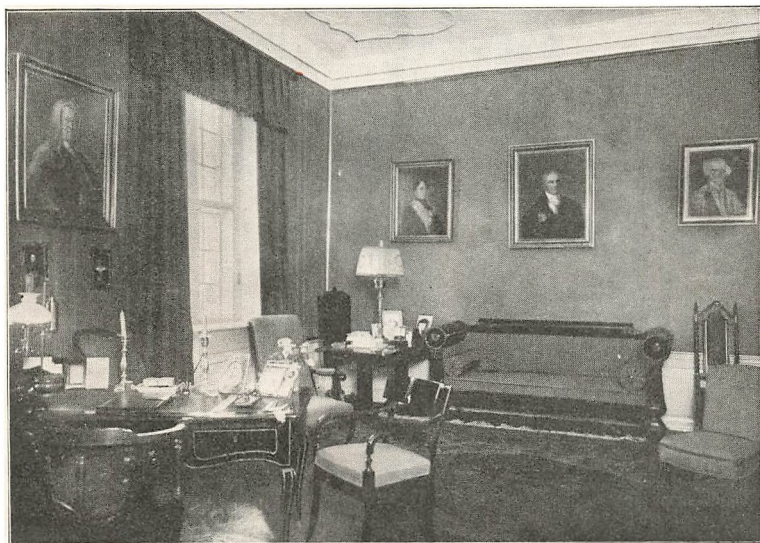
Skønt Birkholm Hovedgaard var brøstfældig, og mange Bøndergaarde øde og de øvrige i slet Forfatning, overvandt han Betænelighederne ved at købe Gaard og Gods, fordi det laa nærvæd hans først erhvervede Ejendom Aggersvold. Birkholm, som han smykkede med det straks efter Erhvervelsen fra Bjørntved hidførte rige Bohave, var Herman Løvenskiolds stadige Hjemsted, og her døde han, udnævnt til Konferensraad, 16. Maj 1750. Hans ældste Søn af første Ægteskab med Inger Borse, Herman Leopoldus Løvenskiold, fra hvem den adelige Gren af Slægten nedstammer, blev i Norge, hvor han ejede Fossum og Bolvig Jærnværker samt Borrestad. Den yngre Søn af hans andet Ægteskab med Kirsten Sørensdatter Brinch, Severin Løvenskiold, arvede i Norge Holdens Jærnværk og Ulefos, i Danmark Birkholm og Aggersvold.

Severin Løvenskiold tjente i sin Ungdom ved Livgarden til Fods, udnævntes 1743 til Justitsraad og blev kun 24 Aar gammel Konferensraad.

Inden han tiltraadte sin store Udenlandsrejse, der bl. a. førte ham til Paris og Rom, blev han trolovet med den næppe trettenaarige *Magdalene Charlotte Hedevid v. Numsen*, Datter af Feltmarskal Mathias v. Numsen, Overkrigssekretær (Krigsminister) under Kong Christian VI. Ved sin Forbindelse med denne indflydelsesrige Slægt øgede Severin Løvenskiold i høj Grad sin ydre Position. Aaret før Faderens Død holdt han Bryllup, og for sammen med sin Frue at føre et stort Hus i Hovedstaden paabegyndte han 1750 Opførelsen af et Palæ paa Amalienborg, beregnet til at skulle koste over 60,000 Rdlr., dog afhændede han dette, senere Kong Frederik VI.s Palæ, faa Aar

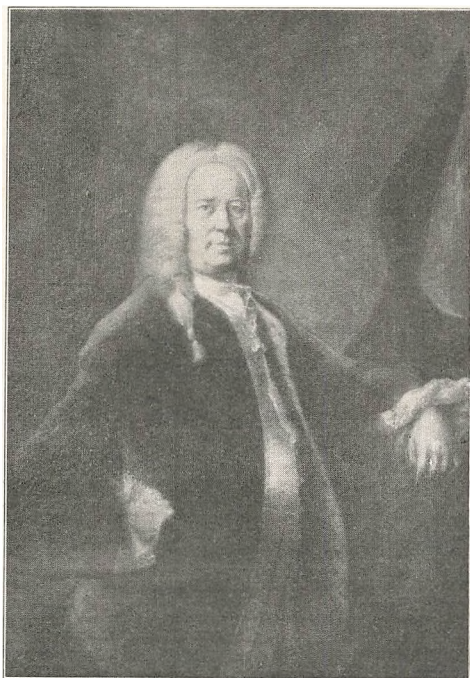
Sølgarniture.

Herreværelse.

efter, inden det endnu var fuldført, formodentlig fordi den kostbare Bygning oversteg hans økonomiske Evne. Samme Aar Faderen døde, købte han for 40,000 Rdlr. den gamle Herregaard Vognserup i Kundby Sogn, Nabsognet til Aggersvold, som han afhændede 1751.

Birkholm blev Severin Løvenskiolds egentlige Hjem, som han med sin Familie beboede den meste Del af Aaret og forbedrede og forskønnede paa forskellig Maade. I et af Taarnrummene indrettede han et

MALERI PAA LØVENBORG.

Herman Leopoldus Løvenskiold. † 1736.

MALERI PAA LØVENBORG.

Baron Michael Herman Løvenskiold. † 1807.

MALERI PAA LØVENBORG.

Baron Severin Løvenskiold. † 1776.

MALERI AF JENS JUEL PAA LØVENBORG.

*Magdalene Charlotte Hedevig Baronesse Løvenskiold,
f. Numsen. † 1796.*

Bibliothek og smykkede et andet med Stukdekorationer i Rokokkostil, han forandrede de fleste Rum og lod fra sit Jernværk Holden komme Kakkellovne, der opsattes her og endnu tilsammen udgør en her i Landet i sin Art enestaaende Samling af norske Vindovne. 1770 planlagde han en Ombygning af Hovedgaarden, hvortil Jardin leverede Tegninger, men opgav senere dette Forsæt. Endvidere forskønnede han Gaarden ved at plante de endnu staaende prægtige Alleer og anlægge den store Have, der til Dels har bevaret deres

oprindelige Udseende. Severin Løvenskiold var ogsaa Fremskridtsmand paa Landbrugets Omraade. Han henlagde under Avlsgaarden Ebeltved (Severinsminde), en allerede i Middelalderen forsvunden Adelsgaard, en god Fjerdingvej fra Birkholm, 100 Tdr. Rugland, som han inddelte i ni Kornmarker, Skov og Enge. Under en anden Ladegaard, Juggerup, henlagde han Galle Overdrev, Juggerup, Flæsket, Syvendeskov, Nyvænge og Ubberup Fangen. I Østrup By uddelte han ialt 14 Gaarde ved Skillehegn og udflyttede fire.

Allerede 1760 omgikkes han med Planer til at forene Birkholm med Vognserup, hvoraf en Del Bøndergaarde laa blandt Birkholms Bønder. 1766 oprettede han af begge Hovedgaarde et Stamhus under Navnet Løvenborg, stort 1392 Tdr., til hvilket han skænkede sit kostbare, endnu bevarede Sølvservice, ialt 8200 Lod. 1773 ophøjedes Severin Løvenskiold og hans Hustru i den friherrelige Stand og Stamhuset til Baroni. Baron Severin Løvenskiold, der allerede 1759 var bleven hvid Ridder, døde 9. April 1776, samme Dag han var bleven udnævnt til Geheimeraad. I Erektionsbrevet af 1766 indprenter han Stamherren »alvorlig at befordre Stamhusets Bønders Velstand ved alt tilbørlig Hjælp, Opmuntring og Forskaansel,« saasom at lade Enken eller en af Børnene, naar de dertil fandtes bekvemme, faa Faderens Gaard frem for nogen anden, enten uden eller for en taalelig Indfæstning, til Belønning for den Afdødes Stræbsomhed. Bøndernes Afgift maatte ikke forhøjes udover det, hvad Gaardene var ansat til i Jordebogen, ligesom de skulde forskaanes for alt Hoveriarbejde, som ikke egentlig vedkom enten Gaardens Avling eller Skovning, Tørveskær, Vejreparation og deslige fornøden Hoveri.

Severin Løvenskiold har saaledes Krav paa at mindes som en human og fremskridtsvenlig Godsejer og særligt i sin Efterslægt som den, der ved sin Forsynlighed har sikret dens Velstand. Personlig var han vel en begavet, aandelig interesseret Mand, men lunefuld sarkastisk og pirrelig, og særlig i sine sidste Leveaar uomgængelig.

Et udelte hændende Omdømme nød hos Samtiden og i sin Efterslægt hans udmærkede Hustru, en levende Menneskesjæl, opladt for alle Tidens bærende Tanker, harmonisk og fornem og givende til alle Sider, skattet og æret af Mænd med de forskellige politiske og individuelle Anskuelser. A. P. Bernstorff

var hendes nære Ven; med Schack Rathlou og Guldberg stod hun i intim Brevveksling. Da hun havde skaffet sig Vished om, at Guldberg var Hovedmanden i Bernstorffs Fjernelse 1780, brød hun med ham, og i hendes Stue paa Løvenborg lagdes Planen til de hemmelige Forhandlinger, der omsider førte til Regeringsforandringen 1784. Løvenborg var, saalænge hun levede, særlig dog i Halvfjerserne, et lykkeligt Hjemsted for hendes Mands og hendes egen Slægt, hvis Familiebilleder pryder Slottets Vægge; her døde hendes fortræffelige Moder, Feltmarskalinde Numsen, født von Ingenhafen, efter Struensees Fald Overhofmesterinde hos den lille Kronprins Frederik, der kaldte hende »Mutter«, og senest Dekanese i Vallø. En udmærket Indflydelse udøvede hun paa den kvindelige Ungdom, der opvoksede under hendes ømme og kloge Omsorg i utvungen Livsglæde, hendes Mands yngre Slægtninge, af hvilke Charlotte Schubart siden ægtede Grev Ernst Schimmellmann og Sybilla Schubart blev gift med Grev Ludvig Reventlow paa Trolleborg. Særlig var hun ogsaa for dennes Søster Grevinde Louise Stolberg en anden Moder i hendes kritiske Livsperiode. Kultursprogene paa Løvenborg var i Skrift og Tale Dansk og Fransk; der læstes daglig for de unge Piger af æsthetisk Læsning særlig Engelsk, franske, tyske og danske filosofiske og historiske Værker; hver Morgen til sin Død

MALERI PAA LØVENBORG.

Baron Herman Løvenskiold. † 1877.

Lensbaron, Hofjægermester Carl Løvenskiold.

Haveparti med Kapel fra 1840.

skiold (f. 1751 paa Aggersvold), der nød en meget omhyggelig Opdragelse i Hjemmet, hvorefter han 1772 blev Student, rejste udenlands og ved sin Hjemkomst fik Ansættelse som Auskultant i Rentekammeret. Forbedringen af Bondestandens Kaar havde efter hans egne Ord, »stedse været hans Ideal af Glædens højeste Maal, naar dermed tillige var forbunden en højere Grad af Kultur, som dannede den, til paa rette Maade at nyde dens forøgede Formue.« Baade i sin Embedsgerning, i de ham betroede Hverv og i sin snævrere Virkekreds paa sit Gods arbejdede han med ufortrøden Nidkærhed og Uegennyttighed til sin tidlige Død. 1781 blev han Amtmand over Holbæk Amt, overtog tillige 1783 Kallundborg, Dragsholm og Sæbygaard Amter og havde fra 1803 Overstyrelsen af de tre Købstæder i Holbæk Amt. Fra 1785 ledede han det vidtløftige Arbejde ved Udskiftningen af det kongelige Gods i Odsherred og var 1795—1804 Medlem af den kgl. Kommission til Hoveriets Bestemmelse for Sjællands og Lollands Stifter. 1804 tog han paa Grund af svageligt Helbred Afsked fra sine Amtmands og øvrige Embedsforretninger, men fik efter sit Ønske forbeholdt »den Glæde at se Maalet for sine Bestræbelser, nemlig at Arvefæsteskøderne til de kgl. Odsherredske Bønder maatte uddeles gennem hans Hænder.«

Skønt hans mange Embedsrejser forvoldte idelig Fraværelse fra Baroniet, har hans Virksomhed ogsaa her efterladt betydningsfulde Spor. Indtil 1791 havde han ladet 49 Bønder udskifte og rejse 10-12000 Favne Stengærder, i Aarene 1792—97 yderligere 18000 Favne, havde af Fællesskabet udskiftet 14 Byer, hvoraf 37 Gaarde blev opførte af ny og udflyttede; til Bønderne byggede han 94 nye Huse med 3—5 Tønder Land til hver og lod anlægge og plante Bønderhaver. For at lette Arbejdet for de hoverigørende Bønder, hvis Gaarde laa en halv Mil fra Løvenborg, opførte han en ny Ladegaard paa dets Hovedgaardsjorder (Severinsminde), han rejste Jorddiger, lod Vandgrøfter grave og fik det skadelige Vand afledt. 1802 var alt Bøndergodset udskiftet, og 56 Gaarde af ny opbyggede paa de udskiftede Lodder, endvidere var der bygget 163 nye Huse, Skovene var indfredede og over hele Baroniet sat 40,000 Favne Stengærder. Foruden Severinsminde byggede han en anden Avlsgaard, efter hans Hustru kaldet Minnislyst, og satte den i ypperlig Stand. Ialt havde han paa Baroniets Forbedring, deriblandt ogsaa Hovedgaardens Istandsættelse, anvendt over 100,000 Rdlr. mere, end den forøgede Gæld beløb sig til.

Baron Michael Løvenskiold endte sit virksomme og ærefulde Liv 9. April 1807 paa Vognserup. Hans Hustru Frederikke, født Komtesse Knuth var faa Aar før afgaaet ved Døden. Baroniet arvedes af deres ældste Søn, Baron *Carl Løvenskiold*. Som ganske

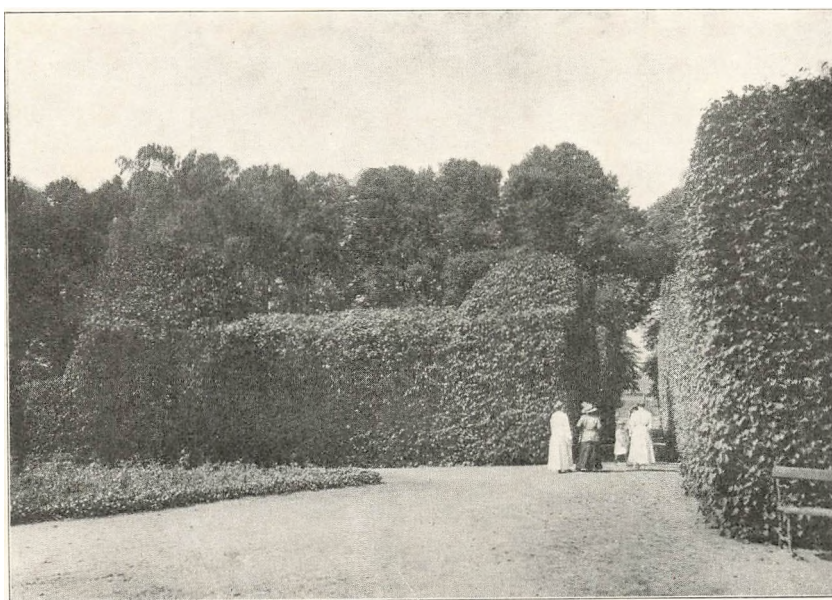
læste Geheimeraadinden i sin tyske Husbibel. Ewald havde i hende en varm Beundrerinde; Baggesen gæstede Løvenborg i unge Dage og priser det som et af de tre Paradieser, han lærte at kende; Skolemanden og Forfatteren Riber nød særlig godt af hendes Beskyttelse. Bønderne, der i hende saa et Forsyn, bar hende til Graven ifølge hendes sidste Vilje, hvorved hun bestemte, at der kun maatte rejses hende et beskedent Mindesmærke, Mage til det, hun havde sat over sin Gartner Scherg. Geheimeraadinde Løvenskiold døde 5. Maj 1796.

I Aaret 1789 havde hun overdraget Løvenborg til sin eneste Søn, Baron *Carl Michael Herman Løven-*

Kældervælvning.

ung traadte han i Militærtjenesten og stod som Lieutenant ved sjællandske Rytterregiment og Husarerne. Hans Besiddertid faldt i Landets Nedgangsperiode, og hans Kaar var alt andet end gode. Ved Englændernes Landing meldte han sig til Tjeneste hos General Castenskiold i Køge, blev taget til Fange, men undveg. Baron Carl Løvenskiold ægtede 1804 Frederikke Elisabeth Conradine Kaas († 1874), eneste Datter af Kancellipræsident, Justitsminister Frederik Julius Kaas, ved hvis Død 1828 Datteren arvede 60,000 Rdlr. og forskellige Værdigenstande, der endnu findes paa Løvenborg, deriblandt den Gulddaase med Napoleons Portræt, malet af Isabey, som Kejseren 1813 skænkede Kaas i Paris. Efter sin Faders Morbroder Geheimeraad C. F. Numsen, der døde 1811 som Slægtens sidste Mand, arvede han alle dennes Familiebilleder, der udgøre en interessant Prydelse for Slottet, hvis Portrætsamling yderligere forøgedes ved Arven efter den 1838 afdøde Statsminister Ove Rammel Sehested, hvis Moder var en Løvenskiold, og som testamenterede sine Familieportrætter til Løvenborg. Baron Carl Løvenskiold var en meget kundskabsrig Mand og viser sig i sine efterladte, æsthetisk udformede Dagbøger som en fin Iagttagelse af Natur og Mennesker, men tillige som en tungsindig, ensom Natur. Selv elskede han Løvenborg og Livet paa Landet, medens Svigerfaderen, af hvem han var økonomisk afhængig, paa

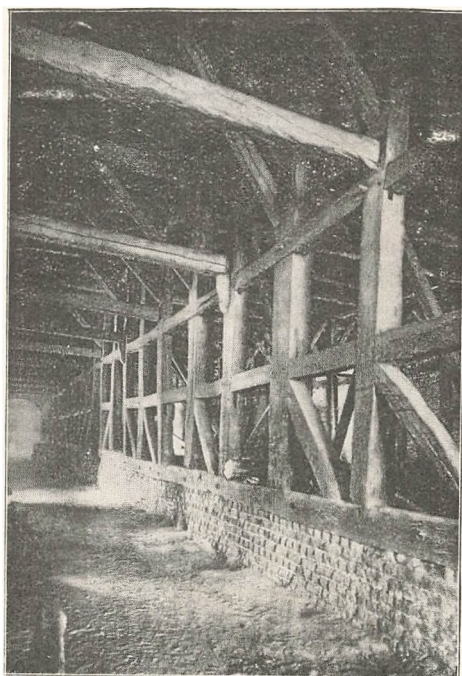

Haveparti med gamle Hække.

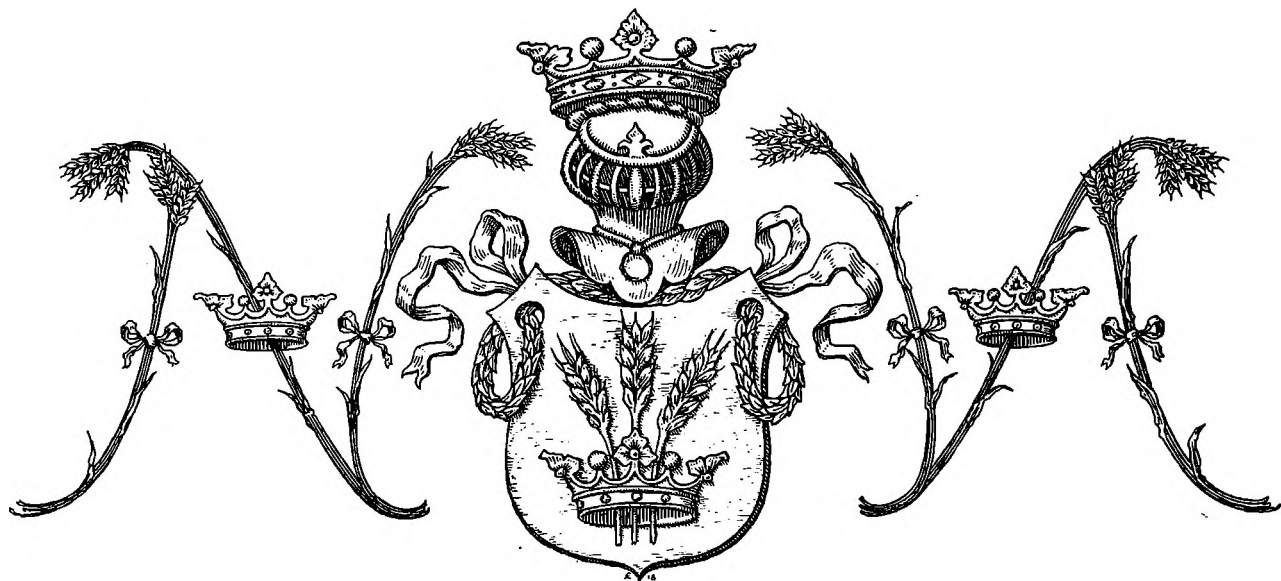
sine ældre Dage krævede Datterens Nærværelse i Hovedstaden, hvis Selskabelighed var hende en Livsbetingelse. Han døde i sin kraftigste Alder 1831 paa Frederiks Hospital, hvorefter Baroniet gik over til hans Søn, Baron *Herman Løvenskiold* (1805—77). Efter en streng Opdragelse i Hjemmet kom han til Universitetet og bestod juridisk Eksamen. Som Besidder førte han et stille, tilbagetrukkent Liv paa Løvenborg, hvilket han omfattede med stor Kærlighed, og hvor han, som nævnt, opførte en Tilbygning i den søndre Fløj med Taarn og Karnap. Han var en yderst dannet og belæst Mand, elskværdig og velvillig, men havde arvet Faderens Hang til Tungsindighed, for hvilken han søgte Adspredelse ved sine udprægede musikalske Interesser. Flere af hans Kompositioner, udgivne under Navnet »Fridolin Carlsen«, blev spillet af H. C. Lumbye. I sit Ægteskab med Baronesse Anna Elisabeth Theophile Lüdinghausen genannt Wolff; havde han to Sønner; den ældste var Baron *Herman Frederik Løvenskiold*. Efter at have taget Studentereksamen blev han af Helbredshensyn taget fra Studeringerne, og den tvungne Ledigang paa Løvenborg udviklede hans tidligt vaagnede ekscentriske Tilbøjeligheder. Allerede 1866 blev han umyndiggjort, overtog dog Baroniet ved Faderens Død, men blev Aaret efter sat under Administration. I mange Aar udsendte han forgæves baade trykte og skrevne Protester mod sin Umyndiggørelse; til Trods for sine mentale Brøst viste han en vis Begavelse, idet han gjorde flere, endog patenterede tekniske Opfindelser, deriblandt et Kogeapparat. Han bosatte sig i Vejle, hvor han tog Borgerskab som Blikkenslager. Her og i Roskilde, hvor han omsider synes at være falden til Ro, var den meget omtalte Mand iøvrigt afholdt og velset. Ved hans Død 1917 tilfaldt Løvenborg hans Brodersøn, Hofjægermester, Legationsraad, Baron *Carl Løvenskiold* (f. 1864). Efter at Løvenborg under en lang-

varig Administrationsperiode ikke havde været beboet og som Følge deraf tiltrængte en Fornyelse i det indre, har den nye Besidder med udpræget historisk Sans og Pietet for Stedet paabegyndt en Restauration af Rummene og skabt en Række stilfulde Interiører, hvorved det paa Løvenborg samlede Kunstinventar og Bohave atter kommer til sin Ret.

De bygningshistoriske Oplysninger skyldes Museumsinspektør, Mag. Chr. Axel Jensen.

Parti fra Malte Juuls Lade.

FØRSLEVGAARD

FØRSLEV SOGN, ØSTER FLAKKEBJERG HERRED, SORØ AMT

AF VILH. LORENZEN

Borggaarden.

Længst forsvunden Tid laa Førslevgaard omgivet af Landsbyen Førslevs Gaarde og Huse. Nu er — foruden Hovedgaarden — kun Kirken og spredte Smaahuse tilbage som Vidnesbyrd om den gamle Landsby — efter Navneendelsen en af de ældste Bebyggelser i denne tidligt bebyggede, flade og frugtbare sydvestsjællandske Egn.

Hvor gammel Førslevgaard er, vides ikke. Er den som Storgaard ligesaa gammel som selve Landsbyen — maaske den Kærne, hvorefter i ældgammel Tid Landsbybebyggelsen har dannet sig? Eller er den først opstaaet senere, lidt efter lidt, ved dygtige Ejeres Initiativ og maal-

bevidste Arbejde, der har hævet den op over de almindelige Bøndergaardens Klasse, saa den naturligt, da Herremandsstanden fremstod, er gledet ind i Herregaardenes fornemme Kreds?

Første Gang, Førslevgaard nævnes, er 1374, da den ejedes af en Kvinde af *Billeætten*, *Hælenborg Olufsdatter*. Dette Aar solgte hun Gaarden til Væbneren *Jep Andersen Halvegge* af en ikke særlig bemærkelsesværdig Slægt i Sydsjælland, der synes at have staaet i et ret intimt Forhold til Antvorskov Kloster. 1395 lejede Jep Halvegge alt Klosterets Gods i Førslev og har øjensynlig derved styrket sin Stilling som Herre til Førslevgaard. Naar der i hans Ejertid, han levede endnu 1408, 1382 nævnes en Væbner, Johannes Brun »de Førsløf«, maa denne enten have været Bestyrer paa Gaarden eller have ejet en helt anden Gaard i Byen.

Kun kort Tid blev Førslevgaard i Halveggeslægtens Eje. Med Væbneren *Evert Jepsen Halvegges* Datter kom den omtrent midt i 15de Aarh. til *Peder Mogensen Ravensberg* og i Slutningen af Aarhundredet gik den igen over til dennes Svigersøn *Lasse Beck*, gift med Datteren Margrethe.

Dermed var Førslevgaard havnet hos en dygtig og velbegavet Slægt, der i mere end halvandet Hundrede Aar skulde knyttes nøje til den og blive — saavidt man kan skønne — dens egentlige Skaber. Som adelig Sædegaard, som Midtpunktet i et stort Godsomraade, blev Førslevgaard nu en af de store Landejendomme, der har været med til at skabe Egnens Skæbne gennem Aarhundreder.

Førslevgaard med Førslevby 1784.

Det er dog først med Lasse Becks Søn, *Jochum Beck*, Gaardens og Slægtens Glansperiode for Alvor begynder. Faderen nævnes sidste Gang 1501. Han selv kan dog næppe før Tiden for sit Giftermaal 1522 have overtaget Gaarden. Jochum Beck stod højt i Gunst hos Kristian III og Frederik II; det vigtige Rentemesterembedet var ham betroet fra 1539—69 og desuden blev han 1553 Landsdommer i Sjælland.

Det var i de Tider, den begyndende Kapitalisme herhjemme gav sig kraftige Udslag indenfor Landbruget i Form af Stordrift. En forfaren Mand som Jochum Beck har næppe undladt at forøge Førslevgaards Tilliggende. Den vides 1682 at have haft 59 Tdr. Htk., men dette svarer til c. 12 almindelige Bøndergaarde og det er langt mere end den formodentlig saare beskedne middelalderlige Landsbyhovedgaard, Jochum Beck overtog efter sin Fader, kan antages at have omfattet. Førslevgaard maa utvivlsomt i Tiden før 1682 være bleven udvidet betydeligt ved Nedlægning af Bøndergaarde i Førslev By, og det ligger nær at tænke, at det er Jochum Beck, der har foretaget en saadan Udvidelse. Dette

kunde ogsaa fremgaa af hans Iver for at samle Bøndergods tæt om sin Herregaard og helst i samme Sogn for at skaffe sig den billige og let tilgængelige Arbejdskraft, en stor Landbedrift krævede. Han køber bl. a. Selvejrbøndernes Gaarde i Sognet og 1540 faar han ved Magelæg Kronens Ret i disse. I Begyndelsen af 40'erne har han utvivlsomt faaet alt Sognets Bøndergods ind under Førslevgaard. Og nu kunde han sætte Kronen paa Værket, idet han ²⁸/₉ 1544 opnaar — hvad der var enhver stræbsom Godsejers store Maal — fri Birkeret til alt sit Gods og alle sine Tjenere i Sognet. Men ogsaa en anden Herlighed skaffede han sig, et andet naturligt Tilbehør til en større Sædegaard. Thi samme Aar og samme Dag skænkede Kongen ham Kaldsretten til Sognekirken.

Dermed var Førslevgaard færdig.

Den var bleven Rigets Rentemester en fuldt værdig Sædegaard, med rigeligt Tilliggende, ogsaa af Bøndergods og med skønne Herligheder og Friheder. Desuden havde han ved sit Ægteskab med Anna Jakobsdatter Ravensberg erhvervet Beldringe og til en anden sjællandsk Hovedgaard, Oregaard, skrev han sig 1566. Uden at komme paa Højde med Datidens største Godssamlere har Jochum Beck dog været en saare velstillet Mand.

Utvivlsomt har han, der tillige var en af Landets højeste Embedsmænd, ogsaa skaffet sig en passende Bolig, der kunde svare til Gaardens nyvundne Anseelse. Det maa være ham, der har ladet det for

Datiden saa typiske, endnu delvis bevarede store, firkantede Voldsted indgrave, med Plads baade til Borggaard og Ladegaard. Han har sikkert ogsaa opført nye Bygninger. En Sandstenstavle med hans og hans Hustrus Navn og Vaaben, Aars-tallet 1566 og desuden det gaadefulde Navn: Jochim Hallelne(hertz) — kan minde om Byggeforetagender, han har udført. Det er ej heller udelukket, at der i den nuværende Bygning Midterfløj er Partier tilbage fra Jochum Becks Førslevgaard.

Efter hans Død ²⁵/₁ 1572 overtog Sønnen Lave Beck Gaarden,

Jochum Becks Ligsten i Førslev Kirke.

Lave Becks Ligsten i Førslev Kirke.

som han ejede til sin Død $10\frac{1}{8}$ 1607. Desuden sad han inde med Beldringe, Olstrup og Havrelykke. Ogsaa Lave Beck var en velbegavet Mand, agtet og anset og Landsdommer i Sjælland næsten uafbrudt fra 1571—1605. Han var ikke uden kunstneriske Interesser og Anlæg og dyrkede bl. a. Kobberstikkunsten. Men hverken han eller Sønnen, Rentemester *Sivert Beck*, der døde $2\frac{1}{2}$ 1623, ej heller Sønnesønnen, Rentemester *Sten Beck*, død 1648, og Landsdommer paa Laalland-Falster, *Lave Beck den yngre*, synes at have foretaget større Forandringer med Førslev Gaard og Gods. De har alle levet videre paa Jochum Becks Gærning. Forøvrigt stod de i Dygtighed og Almensans ikke tilbage for ham, og Rentemesterembedet og Landsdommerstillingen var næsten arvelige i Slægten. Med Lave Beck, der døde 1659, kun 45 Aar gl., gled Førslevgaard ud af Slægtens Haand. Den gamle danske Slægt lever videre i den svenske Linie: Beck-Friis.

Ved Enken, Margrethe Grubbes, Giftermaal 1661 med Geheimeraad, Rentemester *Sten Hohendorf* til Rønneholm i Skaane fik denne Haand i Hanke med Gaarden. Han udkøbte alle Lave Becks Arvinger og fik alt samlet paa sin Haand.

Men med de faste Ejerforhold er det nu foreløbig forbi. I en Aarrække gik Førslevgaard fra Haand til Haand. Skiftende Ejere og skiftende Slægter følte sig kun i ringe Grad knyttede til Gaarden, der for de fleste af dem ikke var synderligt mere end et Aktiv. 1685 solgte Hohendorf Gaard og Gods til Etatsraad *Hans v. Bøfke*, en nobiliteret Raadmandssøn fra København og Svigersøn af den fremtrædende Diplomat, Geheimeraad Biermann v. Ehrenschild. Da Bøfke 1705 solgte Førslevgaard videre til *Peder Rodsten*, var dens Tilliggende vokset fra 59 Tdr. Htk. til godt 75 Tdr. Htk., idet siden da fem Gaarde i Førslev By var bleven inddragne under Hovedgaardsdriften. Rodsten afhændede imidlertid allerede 1706 Gaarden til Dr. G. H. *Masius*, hvis Arvinger efter hans Død 1709 skødede den til Sønnen *Fr. v. d. Maase*.

Først da Førslevgaard 1723 solgtes til *Carl Adolf v. Plessen* blev den igen for en Tid knyttet til en Slægt, der varmt tog sig af dens Anliggender og Trivsel.

Den kloge og virksomme C. A. v. Plessen, Overkammerherre hos Prinsesse Sofie Hedevig og den egentlige Skaber af Vemmetofte Kloster, var en af Tidens allerstørste Godsejere. Foruden Førslevgaard ejede han Harrested, Gunderslevholm, Saltø, Kastrup, Fuglebjerggaard og Fodbygaard, alle i Sjælland, samt Dronninglund i Vendsyssel. Med stor Iver tog han sig af sine mange Ejendomme. Som Godsejer delte han Tidens Opfattelse af Stordriftens Velsignelser, yderligere udviklet hos ham i hans Hjemland Meklenborg.

De sidste 8 Bøndergaarde i Førslev By maatte 1731 lade Livet, og Herregaardens Tilliggende steg nu til godt 124 Tdr. Htk. Intet Under, at der maatte bygges en ny Ladegaard Sonden for Voldstedet. Nedlægning af Bøndergaarde var ikke Bevis for særlig Haardhed mod Bønderne og hørte dengang med til god Agrarpolitik. I Virkeligheden var Plessen en human tænkende Godsejer, der bl. a. oprettede Skoler rundt om paa sine Godser. Men overfor Spørgsmaalet om dybere gaaende Landboreformer stod han ret uforstaaende.

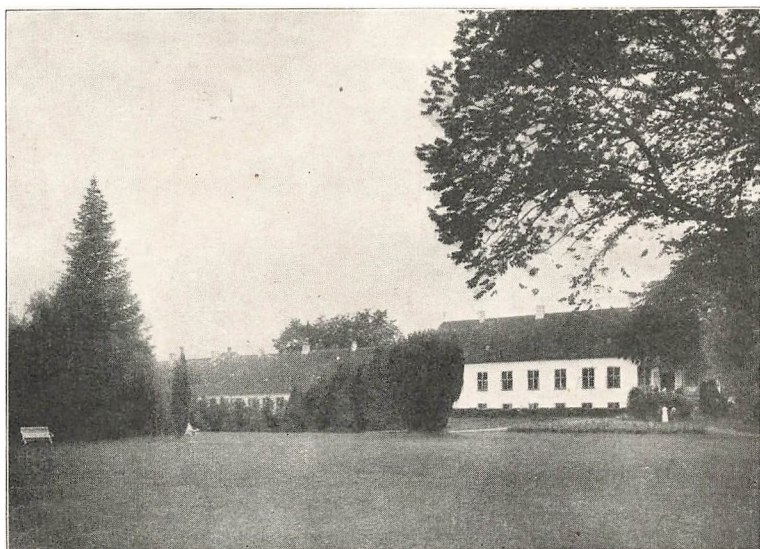
Da v. Plessen overtog Førslevgaard, efter at den i over en Menneskealder kun havde været beboet af og til, var den sikkert, hvad Bygninger angaar, i

Havestuen.

Billardstuen.

Gaarden set fra Haven.

Latin følgende fromme Sentens fra Jobs Bog: See, Herrens Frygt er Viisdom og at afvige fra det Onde er Forstand — Udtryk for en Tankegang, der stemte godt med Bygherrens alvorlige, religiøse Livsopfattelse.

I østre Halvdel af Hovedbygningen var Beboelsen, og skønne Stuklofter findes endnu bevarede fra Overkammerherrens Tid. I den vestre Halvdel var Økonomi- og Domestiklejlighed.

Ved Carl Adolf v. Plessens Død ³⁰/₁ 1758 gik hans store Ejendomme paa Sjælland i Følge Testamente over til hans Broder Christian Ludvigs Søn, General Frederik Christian v. Plessen († 1783), der barnløs og tidlig Enkemand henlevede de sidste tyve Aar af sit Liv »i Enlighed« paa Gunderslevholm, og til Enken efter hans anden, allerede 1749 afdøde Brodersøn, Overceremonimester Mogens Scheel v. Plessen, Elisabeth Christine v. Thienen, en saare klog og handlekraftig Dame. I Aarene 1778—80 overlod hun Førslev, Fodbygaard, Fuglebjerggaard, Gunderslevholm og Kastrup mod en aarlig Livrente af 1500 Rdlr. og Ret til at bebo tre Værelser paa Førslevgaard til sin ældste Søn Christian Frederik (f. 1746, død 1804).

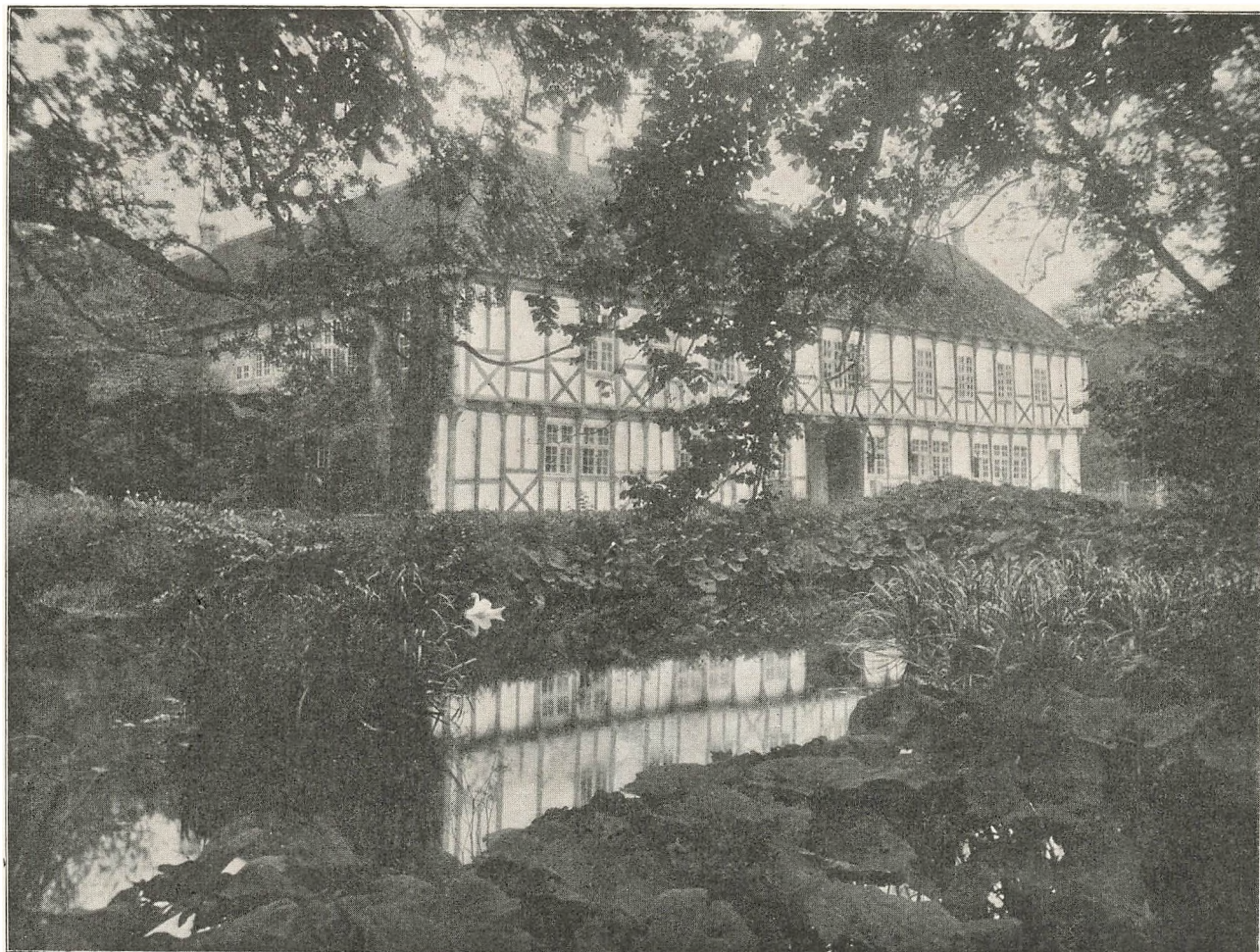
I nogle Aar boede C. F. Scheel v. Plessen paa Gaarden og her blev hans Søn, den senere Grev Mogens Joachim Scheel-Plessen født 1782. Men efterhaanden afstod han Godserne — senest Førslev 1789 — til sin yngre Broder Carl Adolf v. Plessen (f. 1747).

Denne omstridte Mand havde i sin Ungdom tjent som Kammerjunker hos Dronning Juliane Marie og havde 1777—79 været Gesandt i Neapel. Efter det i Italien af Pompeo Battoni malede ypperlige Portræt af ham, der nu hænger paa Gunderslevholm, var hans Ansigt højst frastødende. Det almindelige Omdømme var ham ogsaa langt fra gunstigt. Han var berygtet for sin Frivolitet og hans hastige Giftermaal med den ilde ansete Ida Hedevig Buchwald skulde ikke bidrage til at hæve ham i Folks Anseelse. Hun var Enke efter Overhofmarskal Greve Christian Frederik Moltke til Turebyholm (ældste Søn af A. G. Moltke), hvem hun beskyldtes for at have forgivet. Men Plessen var Gaarde og Godser en god Mand, og som Godsejer har han efterladt sig et smukt Minde. Paa Fodbygaard op-hævede han med betydelig Bekostning Hoveriet »overbevist om, at intet mere hindrer en fuldkommen Agerdykningsmaade i Sjælland end det i saa mange Henseender skadelige Hoveri, hvorved Bonden spilder sin Tid og udmatter sine Kreaturer«. Ogsaa paa Førslevgaard blev Hoveriet stærkt formindsket. Han ud-

en maadelig Forfatning. Snart tog han fat paa Byggearbejder, og ham skyldes det nuværende Førslevgaards venlige, trefløjede Borggaardsanlæg, alle Fløje grundmurede, med Kælder og derover eet Stokværk, alle hvidkalkede og med røde Tage. Det er et udpræget Barokanlæg, ganske symmetrisk, med store Vinduer, der fordelte sig taktfast henover Facaderne. Anlæggets Midtakse var efter Tidens Fordringer tydeligt betonet, idet Hovedindgangen med Trappeopgang var midt for Hovedfløjen. Men hele dette Adgangsparti er senere fjernet og Døren tilmuret. Anlægget har derved, set fra Gaarden, mistet noget af sin faste Holdning. Over Døren stod Aarstallet 1726 og paa Dansk, Tysk og

Havetrappen.

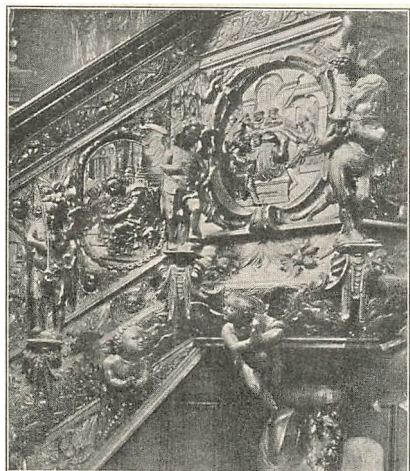

LYNDERUPGAARD.

FOTO.

ET VÆRK OM DANSKE HERREGAARDE

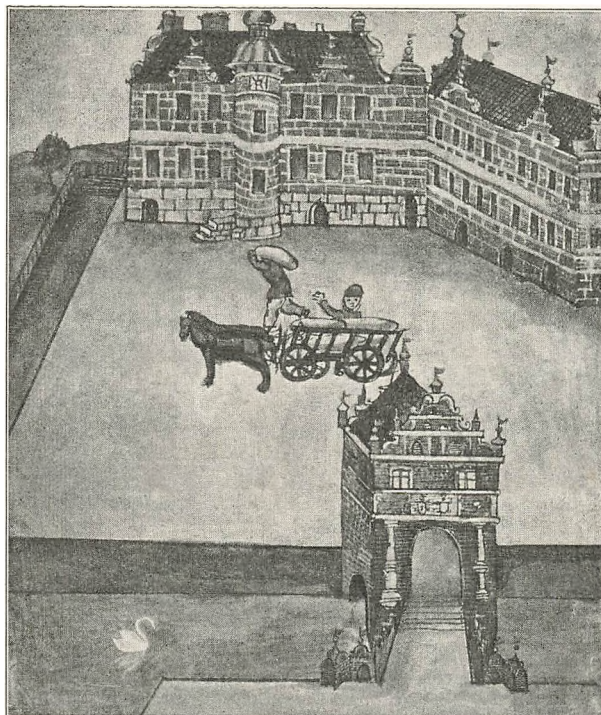
FRA alle Sider erkendes det, at vi her i Landet savner et moderne Værk om danske Herregaarde — et Værk, som paa den ene Side støtter sig paa Videnskabsmændenes Undersøgelser og paa den anden Side tager de moderne Reproduktionsmetoder i sin Tjeneste.

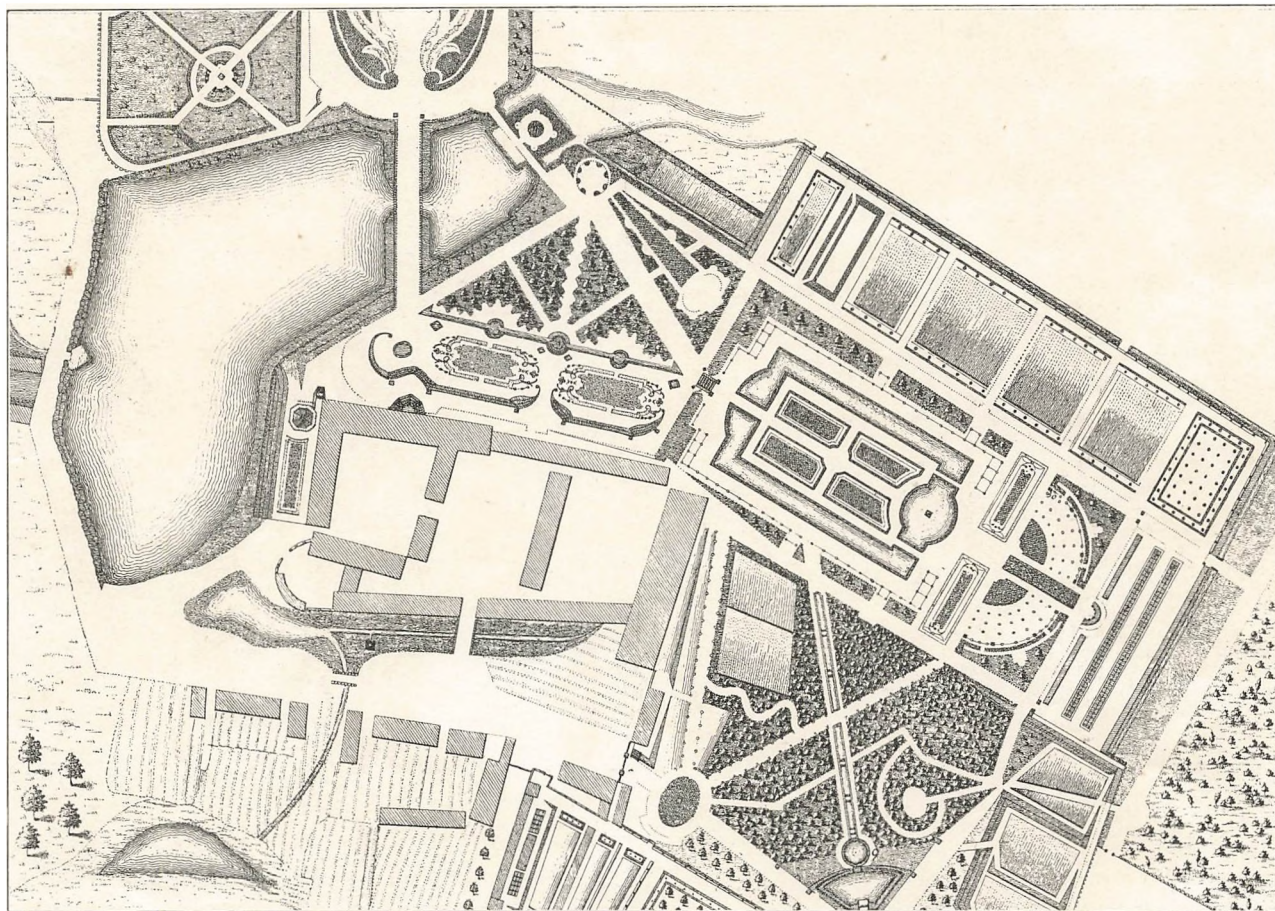
Holckenhavn. Prædikestol i Kapellet.

FOT.

„Danske Herregaarde ved 1920“ vil være et saadant Værk, baa- ret frem af Videnskabens bedste Kræfter, bredt underbygget og fremfor alt støttet til et rigt og omfattende Billedmateriale. Det udgives under Redaktion af en

Holckenhavn ca. 1588. Efter Jacob Ulfeldts Jordebog.

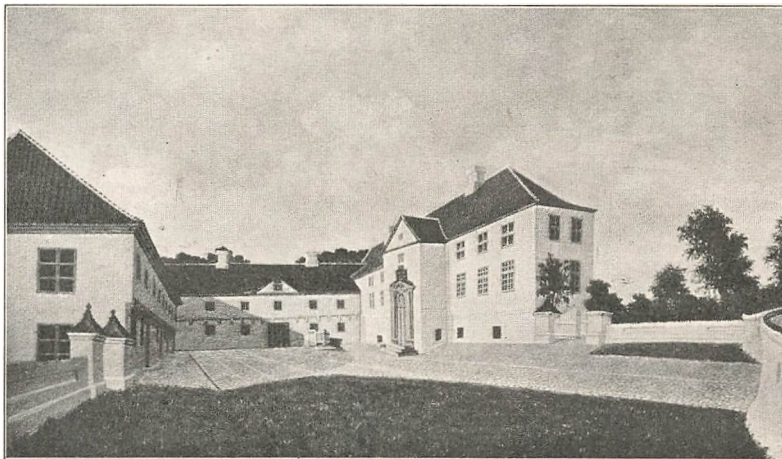

Bregentved. Brudstykke af Haveplan fra 1773. Med Situationsplan.

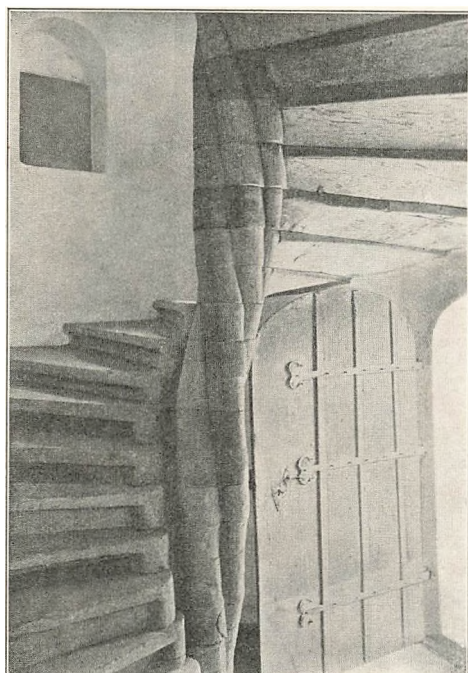
Komité, bestaaende af Dr. phil. LOUIS BOBÉ, cand. mag. VILHELM LORENZEN, Baron HANS BERNER-SCHILDEN-HOLSTEN og Baron PALLE ROSENKRANTZ.

Komitéens Plan er at give en Række Monografier af danske Herregaarde og derved skabe et monumentalt Værk, der skulde afspejle Forhold af største Betydning for Danmarks Kulturudvikling og Historie. Thi vore Herregaarde har jo ikke blot Betydning som arkitektoniske Mindesmærker eller ved de utallige Sk nhedsv rdier, Slægtled p a Slægtled d r har omgivet sig med. De afspejler ogs a dansk Boligkultur fra Middelalder til Nutid, de fortæller om Ejendommenes og Beboernes skiftende Sk bner, og ikke mindst p a Agerbrugets Omraade vil en god Del af Danmarks Historie for den kyndige være at l se i Herregaardenes Indsats i den stadig gentagne Styrkeprøve mellem Stordrift og Smaadrift.

Alene det, at knytte Slægts- og Personalhistorie nøje til Arkitekturhistorie, til Gods- og Landbrugs-historie, vil være at skabe noget nyt p a fast videnskabelig Grund. Men det er ikke gjort med denne Side af Opgaven: Rundt om i Landet staar endnu bevaret Interiører, ganske som de stod for Generationer tilbage; Møbler, Billeder og Kunstgenstande — endnu p a deres oprindelige Plads — fortæller om Slægtens Kvinder, ganske som Gods og Gaard fortæller om dens Mænd. „Danske Herregaarde ved 1920“ vil ogs a skænke disse Minder og Skatte Opmærksomhed og Omtale.

Holstenshus. Gouachebillede fra ca. 1840.

Berridsgaard. Trappe-Taarn.

FOT.

FRA en større Kreds af Videnskabsmænd har Komitéen faaet Tilsgagn om Bidrag og derved sikret sig Bistand fra Forskere, der har særlige Forudsætnin-
ger for at løse Opgaven, saaledes som det vil ses af nedenstaaende Fortegnelse over Medarbejderne:

Mag.art. OTTO ANDRUP,
Professor, Dr. phil. ERIK
ARUP, Grevinde ELLEN
BILLE BRAHE SELBY,
Assistent i Udenrigs-
ministeriet, cand. jur.
RUD. BARON BERTOUCH
LEHN, Musæumsdirek-
tør, Docent, Dr. phil.
FRANCIS BECKETT, Bi-

bliothekar, cand. mag. JULIUS CLAUSEN, Overlærer, mag. art. H. V. CLAUSEN, Akademifuldmægtig, cand. mag. L. F. la COUR, Godsejer, cand. theol. JACOB ESTRUP, Arkivregistrator P. B. GRANDJEAN, Bibliothekar EILER HAUGSTED, Musæumsinspektør, mag. art. CHR. AX. JENSEN, Postmester C. KLITGAARD, cand. mag. LUDVIG KRABBE, Stiftsskriver, Dr. phil. JOHANNES LINDBÆK, Underarkivar, mag. art. A. LINVALD, Pastor VILH. LÜTKEN, Musæumsinspektør, mag. art. HUGO MATHIESEN, Forfatter, cand. mag. SOPHUS MICHAËLIS, Musæumsinspektør C. NEERGAARD, Bankassistent, cand. polit. G. BRUUN DE NEERGAARD, Underarkivar, Dr. phil. WILLIAM NORVIN, Arkivsekretær, cand. mag. S. NYGAARD, Bogholder ved det Classenske Fidei-
commis, Frøken ASTRID PALUDAN-MÖLLER, Pastor ALEX. RASMUSSEN, Kandidat KAJ ULDALL, Arkiv-
sekretær, cand. polit. FRITZ JØRGENSEN WEST, cand. theol. P. WESTERGAARD.

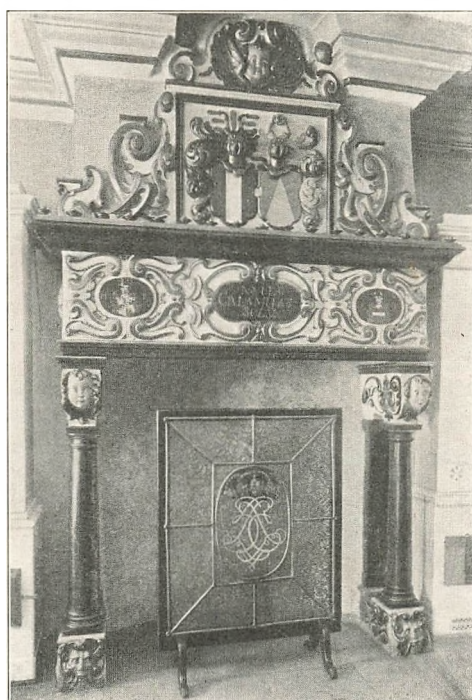
At medtage alle Danmarks ca. 700 større Herregaarde lader sig desværre ikke gøre, hvis Værket skal behandle de enkelte Gaarde fyldestgørende; men det skal optage saa mange historisk berømte Gaarde, som Omfanget — 1800 Kvartsider — tillader. Komitéen har derfor foreløbig maattet be-
grænse Opgaven til at behandle følgende godt og vel 200 Herregaarde:

Aalholm.	Ausumgaard.	Berridsgaard.	Bjørnsholm.	Brahesborg.	Damsbo.
Arreskov.	Basnæs.	Bidstrup.	Boller.	Brahetrolleborg.	Dragsholm.
Aunsbjerg.	Benzon.	Birkelse.	Borreby.	Bramslykke.	Dronninglund.
				Bramstrup.	
				Brattingsborg.	Egeskov.
				Bregentved.	Elvedgaard.
				Brejninggaard.	Engelsholm.
				Brobygaard.	Engestofte.
				Broholm.	Erholm.
				Bygholm.	Eriksholm.
				Bækkeskov.	Eskjær.
				Børglum Kloster.	
					Faareveile.
				Christianssæde.	Fiurendal.
				Clausholm.	Fjellebro.
				Corselitze.	Fraugdegaard.
					Fredriksdal.
				Dallund.	Fredriks gave.

Dronninglund ca. 1755.

FREDERIK V'S ATLAS

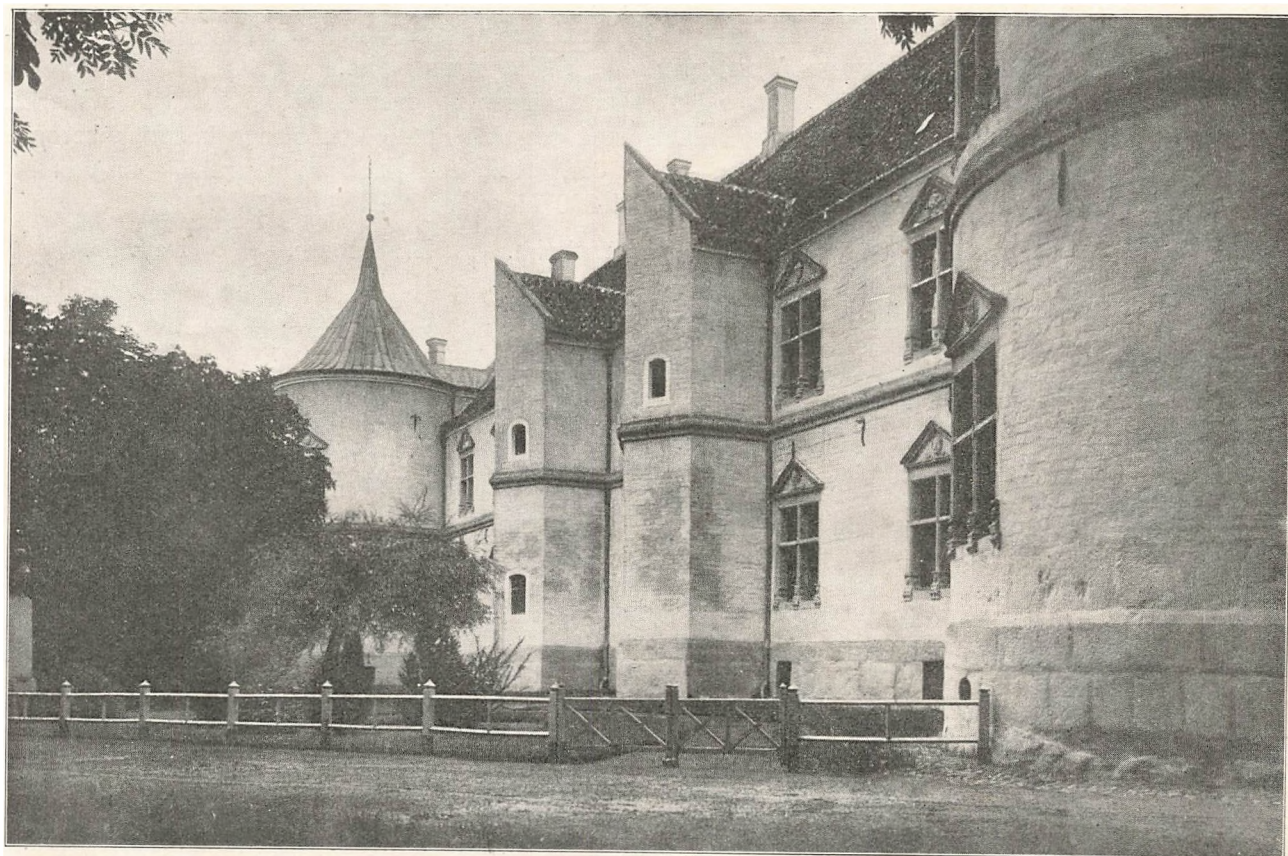

Vemmetofte. Kamin.

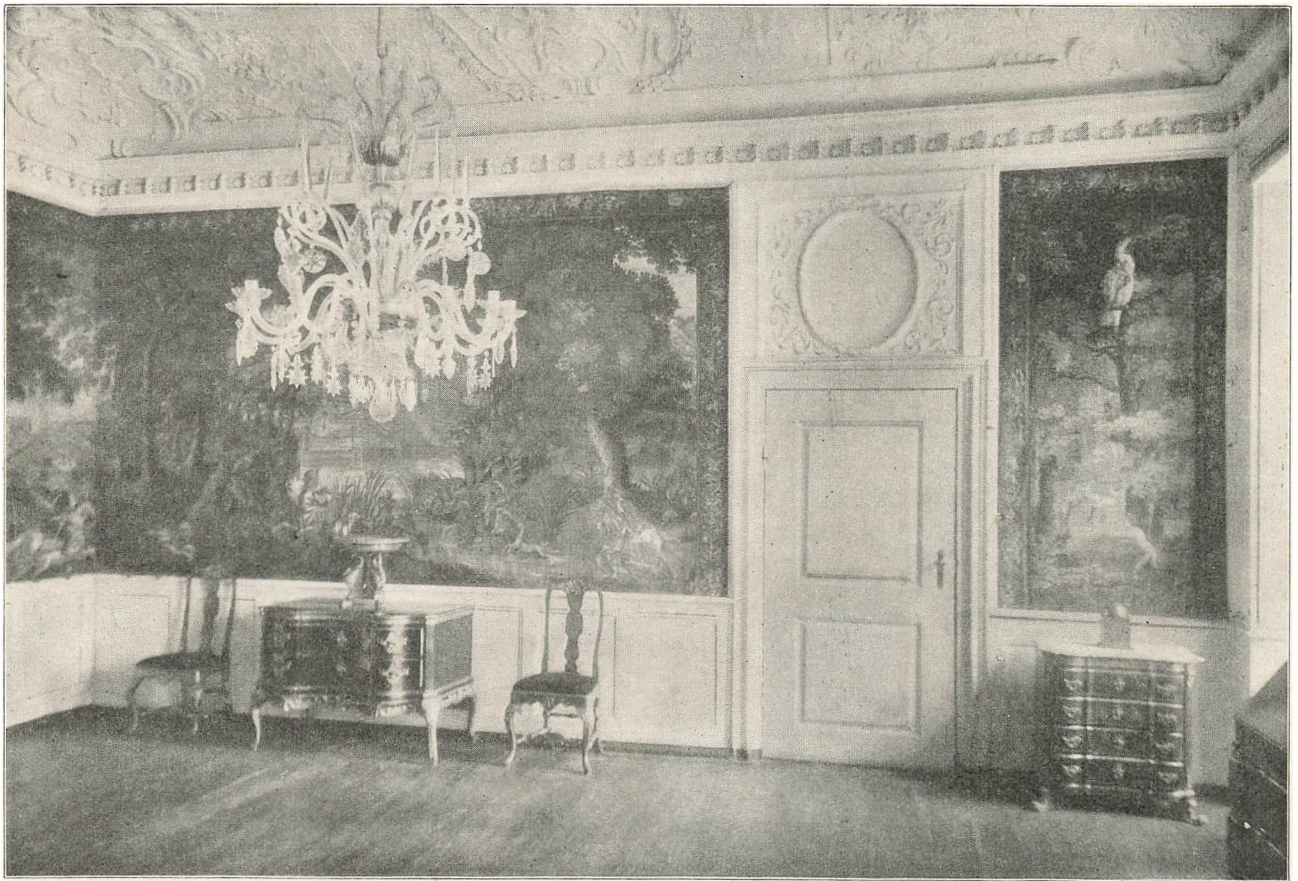
FOT.

Havesalen paa Clausholm.

Lindenberg.

„Overhofmesterindens Værelse“ paa Clausholm.

Hverringe.

MALERI PAA FRÆDERIKSBORG.

Kansler Johan Friis.

PONTOPPIDANS "DANSKE ATLAS".

Clausholm.

Frijsenborg.
Fussingø.
Førslev.

Gammel-Estrup.
Gaunø.
Giesegaard.
Gisselfeld.
Gjessinggaard.
Gjorslev.
Glorup.
Gunderslevholm.
Gyldenholm.
Gyldensteen.

Hald.
Haraldskjær.
Hardenberg.
Harrested.
Harridslevgaard.
Hellerup.
Herningholm.
Hesselagergaard.
Hindsgavl.

Hjortholm.
Hofmannsgave.
Holbækgaard.
Holckenhavn.
Hollufgaard.
Holmegaard.
Holstenshus.
Holsteinborg.
Hvedholm.
Hverringe.
Hvidkilde.
Høgholt.
Højriis.

Jomfruens Egede.
Juellinge, Lolland.
Juellinge, Sjælland.
Juelsberg.
Juulskov.

Kaas.
Kallundborg Ladegaard.
Katholm.
Knuthenborg.

Kokkedal, Jyll.
Kongstedlund.
Kongsdal.
Krabbesholm.
Kragerup.
Krængerup.
Kærstrup.
Køgegaard, gl.
Kørup.
Kokkedal, Sjæll.

Langesø.
Ledreborg.
Lerchenborg.
Lidsø.
Lilliendal.
Lindenberg.
Lindholm.
Liselund.
Lundbygaard.
Lundebæk.
Lundsgaard.
Lungholm.
Lykkesholm.
Lynderupgaard.
Lystrup.
Løgismose.
Løvenborg.
Løvenholm.

Margaard.
Marienborg.
Meilgaard.
Moesgaard.
Møllerup.

Nakkebølle.

Nedergaard.
Nysø.
Næsbyholm.
Nørager.
Nørholm.
Nørlund.
Nørre Vosborg.

Orebygaard.
Ourupgaard.
Overgaard.
Oxholm.

Palsgaard.
Pederstrup.

Randrup, Helligum H.
Raunholt.
Raunstrup.
Rathlousdal.
Rødstenseje.
Rosenholm.
Rosenvold.
Rudbjerggaard.
Rugaard.
Rydhave.
Rygaard, Fyen.
Rygaard, Sjælland.
Ry Nørreskov.
Ryomgaard.
Rønnebæksholm.
Rødslet.
Rønningesøgaard.

Selchausdal.
Sandholt.
Selsø.

Skaføgaard.
Skovsbo.
Skjoldemose.
Skjoldnæsholm.
Sofindal.
Sparreholm.
Spøttrup.
Stensballegaard.
Stensgaard, Fyen.
Stensgaard, Langel.
Støvringgaard.
Svanholm.
Svenstrup.
Sæbygaard.
Søholt.
Sønderskov.
Søbysøgaard.
Saltø.

Taarupgaard.
Tirsbæk.
Tjele.
Torbenfeld.
Torstedlund.
Tranekær.
Trudsholm.
Turebyholm.
Tølløse.

Ulriksholm.
Ulstrup.
Urup.

Vaar, Slet H.
Valdemarslot.
Vallø.
Vedbygaard.

Matrikelkort over gl. Knuthenborg.

Wedellsborg. Vosnæsgaard.
 Vemmetofte. Vreilev Kloster.
 Vilhelmsborg.
 Villestrup. Ørbækslunde.
 Visborggaard. Østergaard Salling.
 Vognserup. Østrupgaard.
 Vorgaard.

Ved overordentlig Imødekommenhed fra en Kreds af Godsejere og andre Interesserede, der har ydet Foretagendet pekuniær Støtte, er Værkets Udsendelse nu muliggjort, og Forlaget tillader sig herved at indbyde til Subskription paa nedenstaaende Vilkaar.

Værket er beregnet til at fylde ca. 1800 Kvartsider i nærværende Format med mellem 3000 og 3500 Illustrationer, og det vil blive udgivet i ca. 55 Hefter til en Pris af 6 Kroner pr. Hefte, hvert Hefte indeholdende 32 rigt illustrerede Sider. Subskription modtages i alle Skandinaviens Boglader.

Obs. Forlaget maa dog med Hensyn til Prisen gøre et Forbehold. Værket er kalkuleret med de nugældende Fremstillingspriser. Hvis disse imidlertid under Værkets Udgivelse stadig skulde stige, maa Forlaget forbeholde sig Ret til en mindre Forhøjelse af Hefteprisen.

Kokkedal i Jylland.

BESTILLINGSSSEDDEL

Hr. Boghandler.....

De bedes om at sende mig 1ste Hefte af „Danske Herregaarde ved 1920“ til Gennemsyn.

Navn:.....

Adresse:.....

De tre første Hefter vil indeholde:

Første Hefte: GJORSLEV af Musæumsinspektør CHR. A. JENSEN. FØRSLEV af cand. mag. VILHELM LORENZEN. LØVENBORG af Dr. L. BOBÉ.

Andet Hefte: KOKKEDAL af Dr. L. BOBÉ. CLAUSHOLM af Baron HANS BERNER-SCHILDEN-HOLSTEN. VILLESTRUP af cand. mag. VILHELM LORENZEN.

Tredie Hefte: KNUTHENBORG af Baron PALLE ROSENKRANTZ. BRAMSLYKKE af Arkivsekretær FR. JØRGENSEN WEST. KORSELITZE af Frk. A. PALUDAN-MÜLLER.

Hefteomslagene og Værkets kunstneriske Udstyrelse med Friser besørger af Hr. *Kristian Kongstad*.

H E N R I K K O P P E L S F O R L A G

*Storkansler Conrad Reventlow.
Buste fra Clausholm.*

BESTILLINGSSEDDEL

Hr. Boghandler

Undertegnede bestiller hermed Eksemplarer af „Danske Herregaarde ved 1920“
i ca. 55 Hefter à 6 Kroner, at tilstille mig efterhaanden som Hefterne udkommer.

Navn:

Adresse:

